

Amir Kapetanović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Strossmayerov trg 2

10000 Zagreb

akapetan@ihj.hr

JEZIČNE ZNAČAJKE I LEKSIKOGRAFSKA OBRADA FRA IVANOVE *FILOMENE* IZ XVII. STOLJEĆA

U uvodnom dijelu priloga naglašena su neriješena pitanja u vezi s autorstvom teksta i kronologijom izdanja fra Ivanove *Historije od Filomene*. Potom dajemo obavijesti o grafiji izdanja iz 1672, navodimo najvažnije jezične značajke na fonološkoj i gramatičkoj razini te prilažemo rječnik nastao konkordancijom fonološke transkripcije teksta.

1. Uvod: metamorfoza, autorstvo, izdanja

1.1. Priča o Filomeni (Filomeli) i njezinoj sestri Prokni (tal. Progne), kćerima kralja Pandijana, ponikla je iz drevnih grčkih mitova i proširila se u različitim obradama (v. Pavletić 1894), od kojih je najpoznatija Ovidijeva u VI. pjevanju *Metamorfoza* (v. Ovidije Nazon 1907: 153–161). U toj priči osim ljubavi i odanosti između oca Pandijana i sestara ponuđene su nam i mnoge okrutnosti. Proknin muž Terej obeščastio je Filomenu dok ju je iz roditeljskoga doma dovodio sestri u posjet, odsjekao joj jezik i dao je zatvoriti. Filomenina sestra zbog toga je kaznila muža ponudivši mu za večeru meso njihova djeteta, koje je prethodno mačem raskomadala i ispekla. Priča završava pretvorbama junaka u ptice.

1.2. Odjek te priče na hrvatskoj obali jest i *Historija od Filomene, hćere kralja Pandijana* "dana na svitlo po fra Ivanu od Zadra". Fra Ivanova inačica ne odstupa mnogo od Ovidijeve obrade, a tiskana je u XVII. stoljeću u Veneciji. Ovidijeva djela poznata su u srednjovjekovlju, u XVI. stoljeću prevode ih i Hanibal Lucić i Petar Hektorović, a tragovi *Metamorfoza* u književnim tekstovima XVI. stoljeća ocrtavaju se ne samo u obradama poput Zlatarićeva ili Karnarutićeva spjeva o Piramu i Tizbi nego i u povezivanju slavujskoga pjeva s metamorfozama sestara u slavuju i lastavicu. Primjerice, Petar Zoranić u svojem

romanu neizravno otkriva da mu je i taj “pritvor” poznat¹, a za njega nije morao saznati od Homera, Ovidija i Vergilija, nego i iz djela talijanskih uzora (Dante, Petrarca, Sannazaro). Fra Ivanovi dvanaesterci svjedoče da je priča o Filomeni živjela u našoj književnosti i u XVII. stoljeću, potom se prenijela u kajkavsku sredinu kao kalendarsko štivo², a javlja se i u usmenoknjiževnoj obradi, što potvrđuje Pavletićev zapis nepotpuna kazivanja starice iz Bakra s konca XIX. stoljeća (v. Pavletić 1894). Na leksičke podudarnosti fra Ivanova teksta i kazivanja Pepe Medanić iz Bakra davno je upozorio I. M. Petrovskij (Petrovskij 1900).

1.3. Autorstvo *Historije od Filomene* nije dokraja razjašnjeno: u izdanjima teksta kao autor navodi se “fra Ivan od Zadra”, ali ne znamo zapravo o kojem je Ivanu riječ. To su ime nosile u XVII. stoljeću četiri osobe iz Zadra koje su bile povezane s književnošću: Ivan Tanzlingher Zanotti, Ivan, Caretić, Jivan Meršić (Pažanin) i fra Ivan od Zadra (v. Mihojević 1994: 392). Stari bibliografski priručnici Kukuljevića i Šafařika (v. Kukuljević Sakcinski 1860: 182; Šafařik 1865: 168) jednoj osobi (“Ivanu Zadraninu”) pripisuju *Historiju od Filomene* (...) i dva teksta *Skazovanje od čudnovate rati ka je bila pod Maltom te Boj i vazetje od Klisa*. Ta je dva teksta Š. Urlić transkribirao i pokušao atribuirati Ivanu Tanzlingheru Zanottiju, koji se ponekad potpisivao kao Jivan Zadranin (Urlić 1907: 49), a F. Fancev Barni Karnarutiću (Fancev 1937), što su osporavali Petar Kolendić i Dušan Berić (Berić 1956: 32–33). Noviji istraživači radije Ivana Zadranina smatraju redaktorom (priređivačem) *Historije od Filomene*, tekstova o bojevima kod Malte i Klisa te prikazaniškoga teksta *Skazovanje od prislavne Blažene Divice Marije Majke Božje*, a nagada se da je objavio i zbirku ljubavne lirike *Stara baba* (1699) (v. Švelec 1974: 235; Švelec 1987: 443). Pitanje autorstva ostalo je otvorenim.

1.4. Nisu razriješeni ni problemi u vezi s kronologijom izdanja *Historije od Filomene*. U starijoj i novijoj literaturi te bibliotečnim katalogima spominju se sljedeće godine: 1602, 1650, 1670, 1672, 1702, 1772. Izdanje Bartola Occhija s naslovnicom na kojoj piše godina 1602. zapravo je iz 1702. (na što je davno upozorio Šafařik u svojoj bibliografiji) jer je poznati venecijanski tiskar knjige tiskao tek u prvoj polovini XVIII. stoljeća. U nekim se priručnicima spominje i 1650. (Švelec 1987³; Zečević 1978: 482), ali nigdje ne možemo pronaći primjerak iz te godine. Teško je danas reći jesu li stariji istraživači imali na raspolaganju i to izdanje, ali se podatak o njemu prenosi iz knjige u knjigu. No, je li uopće postojalo? Možda nam može pomoći članak D. Bogdanovića (Bogdanović 1928) u kojem se osvrće na dostupna izdanja u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti te Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. Ni Bogdanović 1928. godine nije mogao pronaći potpuni primjerak

¹ Na jednom mjestu: “Sa svih stran čujaše ptičice žubereći: tuj bile golubičice gukajući, a suj garličice takoje, ovde slavića na svaka tužeći se, pri nem **proñu** sardito pribirajući, tamo petelina barčući, simo kolandre pripivajući, onamo gardelice žubereći, a onde modrokosa slatko romoneći, s razlikimi jinimi, ke – za ne zaduževati se – reći se ne pristojte.” (Zoranić 1988: 206).

² O obradi u kajkavskom kalendaru iz 1786. te o pučkom i usmenom fenomenu toga motiva (v. u: Zečević 1978: 482). Mnogi se fra Ivanovi stihovi podudaraju s kajkavskom obradom u rečenu kalendaru, doduše prevedeni (konvertirani) u kajkavski književni jezik.

³ Uz 1650. autor navodi i 1762. kao godinu jednoga izdanja, ali riječ je očito o tiskarskoj pogreški: 1762. umjesto 1672. (usp. Švelec 1987: 444).

iz 1650. U Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti pronašao je u privezu dva različita izdanja *Filomene*, a čuvaju se i danas u knjižnici Akademije pod signaturom R 251. Prvi je primjerak Occhijevo izdanje iz 1702, s oštećenim rubovima i naslovnicom, ali je tekst očuvan (str. 1–24). Na naslovnici ne možemo pročitati važne podatke jer je donji desni rub otkinut (vidi se: “V BNECICH... Pri Bartolu Occ... Na Riui Schiauouschoi Po...”).⁴

Drugi privezani primjerak u knjižnici HAZU nije potpun (od 7. stranice), a na posljednjoj 28. stranici perom je ispisana bilješka: “*Historia od Filomene | hchier⁵ kraglia Pandiana | a dana na svitlo po | Fra Ivanu od Zadra | reda male Bratie Svetoga | Franciska. Venetia MDCLXXII | apresso Francesco Brogiollo.*” I Bogdanović u spomenutom članku navodi tu bilješku, ali godinu prenosi: MDCL (= 1650) i sumnja u 1650. kao godinu izdanja. Međutim, on nije vidio izbljedjele rimske brojeve koji se nadovezuju na MDCL (MDCLXXII = 1672). Je li moguće da je zabunu o 1650. godini izazvala bilješka u primjerku s neočuvanim početnim stranicama i naslovnicom? Nepotpuni primjerak samo se na prvi pogled (isti broj i raspored redaka na stranicama) podudara s Brogiollovim otiskom iz 1672. (primjerak postoji u NSK, dobro očuvan), ali uočavamo neke razlike u grafiji.⁶ U bibliografijama Kukuljevića i Šafařika ne spominje se izdanje iz 1650, ali obojica navode 1672. kao godinu drugoga, a 1670. kao godinu prvoga izdanja *Filomene*. Je li Akademijin nepotpuni primjerak to prvo izdanje iz 1670. koje oni spominju? Moramo ipak reći da je i njihov podatak o prvom izdanju sumnjiv jer ne navode podatke o tiskaru, a danas nijedna naslovnica sačuvanih i dostupnih primjeraka ne može potvrditi postojanje toga izdanja. Bogdanović je u svom prilogu zaključio da je najstarije (i vjerojatno prvo) izdanje *Filomene* Brogiollovo iz 1672. Nepotpuni primjerak iz knjižnice HAZU smatrao je mlađim od poznatoga Brogiollova, iako je nepotpuni otisak sličniji Brogiollovu nego Occhijevu.

Na koncu možemo reći da je primjerak Brogiollova izdanja iz 1672. najstariji cjeloviti primjerak koji je danas dostupan. Drugo dostupno i cjelovito izdanje je Occhijevo iz 1702. (s pogrešno otisnutom godinom), a u katalogu NSK spominje se i jedno kasnije izdanje

⁴ Taj se primjerak podudara s dobro očuvanim primjerkom Occhijeva izdanja u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici.

⁵ Nastavak -e imenice *hči* u Gjd. javlja se u naslovu teksta u svim izdanjima (što je utjecaj glavne promjene imenica ž. r.), a u navedenoj bilješki ta imenica i-vrste ima nastavak -i. Nastavci oblika *kčere* (Gjd.), *materju* (Ijd.) poklapaju se s nastavcima negdašnje r-deklinacije, kojoj su nekoć pripadale imenice *kči* i *mati*. Stoga, moguća je interpretacija po kojoj bi rečene oblike trebalo smatrati gramatičkim arhaizmima. Isti status ima Vjd. *sinu* (nepotvrđen u našem tekstu) jer ima nastavak negdašnje u-deklinacije, kojoj je pripadala imenica *sin*. Jurišić piše da se Vjd. *sinu* zadržao sve do konca XVII. stoljeća (usp. Jurišić 1944: 143).

⁶ Na primjer, u nepotpunom primjerku na mnogim mjestima bilježi se fonem /š/ znakovima *s - f - ff - fs*, a u primjerku iz 1672. na tim su mjestima uglavnom grafemi *sc* i *fc*. Čini se da je netko pokušao razlikovati fonem /š/ od /s/ koristeći se grafemima *sc* i *fc*, ali to nije dosljedno proveo, pa i u izdanju iz 1672. nalazimo *s - f - ff - fs* za /š/. Međutim, iz tih se zapažanja može samo naslućivati da je nepotpuni primjerak možda starije Brogiollovo izdanje, jer je manje vjerojatno da bi netko namjerno umanjio postignuti stupanj grafijske razlikovnosti u kojem kasnijem izdanju. Nema pouzdanih dokaza za tu tvrdnju, a ne znamo ni koje bi to ranije izdanje bilo. Međutim, kasnije Occhijevo izdanje po rečenoj grafijskoj značajki slijedi nepotpuni Akademijin primjerak.

Filomene iz 1772. (sign. R 1.306).⁷ U analizi teksta oslanjat ćemo se na Brogiollovo izdanje iz 1672.

fonem	grafemi	fonem	grafemi
/c/	ç ç c (z)	/l/	gl gli
/č/	ç ç c	/m/	m ~
/č/	ch chi çhi	/ń/	gn gni
/ž/	dgi	/s/	s f ff fs
/f/	f ph	/š/	s f ff fs sc fc
/g/	g gh	/t/	t th
/h/	h ch	/u/	u v
/i/	i ij y	/v/	v u f
/j/	i y g gi ø	/z/	z x f
/k/	c ch k K	/ž/	x z r s

2. Latinička grafija u izdanju iz 1672.

2.1. Višeznačnost i nejednoslovljanost mnogih grafema opća su obilježja dopreporodne hrvatske latiničke grafije unatoč pojedinačnim reformnim pokušajima. Te se značajke mogu uočiti i u grafiji *Filomene* (1672), npr. nema jasnih grafijskih distinkcija između /c/ i /č/, /s/ i /š/ te /z/ i /ž/.⁸ U upotrebi geminiranoga i jednostrukoga *f* ne nazire se fonološka razlika između /s/ i /š/ kao u nekih dopreporodnih pisaca (npr. J. Baraković), ali se fonem /š/ razlikuje od /s/ ako je označen grafemima *sc* – *fc* (oba fonema mogu biti označena grafemima *s* – *f* – *ff* – *fs*). Ne postoji uvijek jasna razlika između /č/, /k/ i /h/ jer ti fonemi mogu biti markirani grafemom *ch*. Fonem /k/ razlikuje se od ostalih fonema kad je obilježen grafemom *k* (verzalno *K* javlja se i u minuskulnom slogu), a fonem /č/ jedino kad je označen grafemima *chi* ili rijetko *çhi*. Pokazuje se i uobičajena latinička ambivalentnost grafema *u* i *v* (oba za /u/ i /v/), a /v/ je označen i grafemom *f*, pa je taj grafem također dvoznačan jer služi i kao znak za nefrekventno /f/. Za fonem /f/ upotrijebljen je također grafem *ph*, obično u imenu *Filomena*. Sljedeća skupina grafema vezana je uz označavanje /i/, /j/ i /g/. Prvi fonem bilježi se grafemima *i* – *ij* – *y*, a fonem /j/ grafemima *i* – *y* – *g* – *gi* te nultim. Fonem /g/ označen je znakovima *g* ili *gh*. Grafemima *t* i *th* obilježen je fonem /t/. Za /l/ i /ń/ uzimaju se grafemi uobičajeni u hrvatskoj južnoj latiničkoj praksi: *gl* (*gli*) – *gn* (*gni*).

⁷ Izdanje iz 1772. godine nisam uspio pregledati jer je sačuvani primjerak u vrijeme pripremanja ovoga priloga bio na restauraciji.

⁸ Preciznih grafijskih distinkcija nema ni u ranijim zadarskim tekstovima, npr. u Zoranićevim *Planinama* nema grafijske razlike između /c/ i /č/ (usp. Zoranić 1988: 55).

Skupina /gje/ bilježi se pojednostavnjenim grafijskim slijedom *glie*. Na jednom je mjestu fonem /m/ markiran tildom (*zěglie*), što je stari običaj u latiničkoj grafiji.⁹

2.2. Osim zapisa *mlagiahna* (535)¹⁰, *mlagiahn* (542) potvrđen je i zapis *mladgiahne* (307), a grafija *dgi* otvara pitanje o bilježenju fonema /ǰ/ u pisaca zadarsko-šibenskoga kruga s konca XVI. i s početka XVII. stoljeća (npr. Š. Budinić, F. Vrančić, T. Marnavić, J. Baraković), u čijim tekstovima osim spomenute grafije nalazimo i dvoslove *dy*, *dg* (usp. Maretić 1889: 52, 56, 88, 351, 352).¹¹ Nikad se u povijesti hrvatske latinice nije upotrebljavala grafija *dgi* za fonem /j/, a također ne možemo prihvatiti da je praslavenska jotacija u bilo kojem slavenskom idiomu zaobišla takve primjere. Grafiju *dgi* možemo tumačiti na dva načina: kao grafem za štokavsku afrikatu /ǰ/ (koje nema u čakavskom jezičnom sustavu), i to sociolingvistički (kao štokavski utjecaj na jezik pisanoga teksta), ili kao pravopisno etimologiziranje, što opet ne rješava problem čitanja zapisa. Kao uvod u rješavanje toga problema mogu poslužiti Budinićeve zapisi u jezično zanimljivoj *Summi nauka hristjanskoga*, i to iz dvaju izdanja objavljenih iste godine ćirilicom i latinicom: *takoier* (4b) / *rodien* (5a) / *rožden* (5a) : *ТАКОЇРЬ* (6a) / *РОДІЄНЬ* (6b) / *РОЖДЄНЬ* (6b) (Budinić 1583/1; Budinić 1583/2). Na temelju tih zapisa može se postaviti pitanje: ako Š. Budinić koncem XVI. stoljeća bilježi crkvenoslavenski refleks /ǰd/, zašto njegov pisani književni jezik ne bi mogao sadržati i živu štokavsku afrikatu? Štokavski i crkvenoslavenski utjecaj na jezik njegovih tekstova razvidan je i u drugim pojedinostima njegova jezičnostilskoga izbora. Dakle, može se pretpostaviti da u Budinićevoj *Summi* supostoje tri različita refleksa praslavenskoga */d'/: čakavski /j/, crkvenoslavenski /ǰd/, štokavski /ǰ/.

2.3. Nismo posve sigurni treba li svaki grafem *h* tumačiti kao znak za /h/ na mjestu fonema /k/. Te se potvrde mogu tumačiti i kao glasovna promjena /k/ > /h/ po uspostavljenu pravilu /k/, /g/ + zatvorni suglasnik ili afrikata > /h/ + zatvorni suglasnik ili afrikata (v. Malić 1997: 476, 509). Po tom pravilu možemo objasniti potvrde *nehtar*, *hći*, *h Pandijanu* iz *Filomene*, ali primjer *h mestu* (450) odstupa od rečena pravila, što može biti i slovna pogreška kao i *hamenito* (= kamenito) u 568. stihu u izdanju *Filomene* iz 1702. Karnarutićevi spjevovi pokazuju sljedeće: *h carkvi* (Karnarutić 2002: 254), *h tebi* (isto: 262, 273), *h temu* (isto: 290), *h tvojoj* (isto: 279), ali i *h sebi* (isto: 272, 282), *h smarti* (isto: 301), *h zemlji* (isto: 305).

⁹ U tablici nisu navedeni grafemi koji su vjerojatno tiskarske omaške. Rijetko dolazi z za /c/ – zapis *seftrizu* (u ostalim potvdama javljaju se navedeni grafemi za /c/). U staroj dalmatinskoj grafiji rijetko susrećemo z za taj fonem (grafem z za /c/ uobičajen je u dubrovačkoj latiničkoj praksi). Primjerice, u *Redu i zakonu* iz 1345. nalazimo samo jednu potvrdu (usp. tablice u: Malić 1977).

¹⁰ Brojevi u zagradama označuju stih iz kojega navodimo potvrdu.

¹¹ Taj je problem u Barakovićevoj grafiji uočio i razmotrio D. Brozović (v. Brozović 1979: 33).

3. Važnije fonološke i gramatičke značajke

3.1. U *Filomeni* zapažamo tipična čakavska fonološka obilježja, kao što su jaka vokalnost: *va* (28), *ča* (32), *kadi* (210), *mani* (214), *opeta* (457), *vavik* (519) – refleks prednjojezičnoga nazala /e/ > /a/ iza palatala /j/ i /č/: *jazik* (317), *poča* (29) – ikavsko-ekavski refleks jata: *lipo* (147), *tesan* (513) – devokalizirano /r/ > /ar/: *karv* (157).

3.2. Tim se značajkama mogu pridružiti i one koje nisu samo čakavske, odnosno koje se podudaraju s rezultatima u nečakavskim hrvatskim idiomima. Primjerice: refleks /ɫ/ > /u/: *dug* (761), *kunući* (231) – */d'/ > /j/: *rojen* (720) – završno nastavačno /m/ > /n/: *vrucón* (609), *svakon* (66) – završno /l/: *mogal* (100), *misal* (187) – suglasnička skupina čl-: *človičanstvo* (510), *človičanski* (765) – rotacizam: *moreš* (320) – zamjena /ʒd/ > /ʒ/: *daž* (567) – prijelaz /k/ > /h/: *h Pandijanu* (5), *hčer* (5), *nehtar* (129), *mehčati* (568), *rehši* (592) – */št'/ > /šč/: *ščit* (442) – -чѣт- > št: *štiti* (404), *poštovati* (644) – neizvršenost sekundarne jotacije: Ijd. *lipostju* (66) – *misal'ju* (372), *divje* (213) – II. palatalizacija u pridjevskim oblicima u množini: *tolici* (423) – prejotacija: *jino* (16) – skupine -jt-/-jd- u prezentu i infinitivu prefigiranoga glagola *iti*: *dojti* (43), *pojde* (46) – afereze: *zabrane* (57) – apokope: *čin'* (175) – ispadanje suglasnika ili sloga: inf. *smilova'* (322).

3.3. Međutim, mnogim se navedenim i oprinjerenim kriterijima opisa mogu pridodati odstupanja koja narušavaju "idealnu" jezičnu sliku. Osim primjera za jaku vokalnost u tekstu nalazimo: *gdi* (333), *meni* (43), *opet* (14), usp. *oboj budi meni* (352) : *oboj budi mani* (356). Kao i u mnogim ranijim hrvatskim tekstovima postoji dubleta *meč* (729) / *mač* (310). Uz frekventno *poča* rijetko se javlja i oblik *poče* (479), a takvi su primjeri dvojnoga refleksa staroga nazala /e/ iza palatala česti i u starijim spomenicima čakavskoga književnoga jezika, npr. u pjesmama *Pariškoga kodeksa* (Malić 1972: 110–113), u Zoranićevim *Planinama* (Vončina 1988: 32), u Budinićevu prepjevu psalama (v. Budinić 2002: 364, 366).

Umjesto ekavskoga refleksa po zakonu Meyer–Jakubinskoga naći ćemo ikavski refleks u leksičkom morfemu: *dilo* (505), *zvezda* (295). Postoje primjeri i za mješovit refleks jata, na primjer, u prefiksu *prě-*: *predragoga* (535) / *pridragoga* (683). Zanimljive su potvrde u inačicama frazema s različitim refleksom jata u *věr-* i *obět-*: *verom se obećati* (37); *virom obitati* (39).¹²

3.4. Osim dominantne sekvence /ar/ < /r/ postoje potvrde i za sekvencu /er/: *serci* (133), pa se javljaju dublete poput *černimalčarnima*: *S černima očima, bila i rumena* (69) / *Biše bil i rumen s čarnima očima* (544). Dosad se mnogo raspravljalo o devokaliziranom (defonologiziranom) fonemu /r/ u tekstovima starih pisaca hrvatskih.¹³ Nekoć se držalo

¹² Različiti i nedosljedni refleksi jata koje zatječemo u književnim tekstovima ponekad su posljedica piščeva/ zapisivačeva izbora ili stilskih intencija autora (usp. Malić 1977: 85; Vončina 1977: 153; Lisac 1979: 58).

¹³ Taj je problem razmotrio J. Vončina (Vončina 1987: 23–30) na temelju uvida u latiničke i glagoljske tekstove te se osvrnuo na stavove uglednih istraživača o tom problemu. Vončina je odbio prihvatiti Rešetarovu pretpostavku o stranom uzoru za grafiju *ar/er* iznoseći stav kako "za starije hrvatske čakavske pisce treba prihvatiti da su na mjestu prvobitnoga *r* pisali i izgovarali *ar* (ili *ar/er*)" (str. 28), te polazeći od Hammovih razmatranja iz 1962. isto pretpostavlja za glagoljske tekstove.

da popratni vokali nisu potvrđeni u glagoljičkoj grafiji¹⁴, a stari latinički rukopisi sadrže ne samo *ar* i *er* nego i raznolike grafije, npr. u *Žićima svetih otaca*: *r, rr, ri, ru, iri, er, ir, ra, ro* (usp. tablice u: Malić 1997: 464–469). Premda dokazi za izgovor sekvenci /ar/ i /er/ nisu čvrsti, uglavnom se prenose u suvremenim transkripcijama starih čakavskih tekstova. Međutim, ne možemo previdjeti rime, npr. *verne*¹⁵ x *serne* (Budinić 2002: 410). Također, ne možemo zanemariti Marulićevu metriku jer je na jednom mjestu u *Juditi* upotrijebio glagolski oblik *rvući* (a ne: *arvući!*), brojeći u njemu dva sloga, što zahtijeva njegov dva-naesterac: *naši jih rizaše, oni se ne rvući* (usp. Marulić 1998: 156; v. Moguš 2001: s. v. *arvati se, rvati se*).

3.5. Prijelaz finalnoga nastavačnoga /m/ > /n/ potvrđen je nekoliko puta, npr. u sintagmi *stražon velikom* (377). U mnogim se primjerima ne provodi sekundarna jotacija, ali ona je već prodrla (*veffeglie* 202, *postegnja* 277). Druga palatalizacija u množinskim oblicima pridjeva nije opća pojava, npr. *razlikim* (198). Potvrđeni su palatalizirani i nepalatalizirani suglasnički skupovi: *gl/glj*: *gledati* (654) / *gljedati* (465) te *kl/klj*: *prokleta* (270) / *prokljati* (488). U Zoranićevim *Planinama* također nalazimo dubletne ostvaraje: *ugljedat* (Zoranić 2002: 85) / *gledati* (isto: 140), u *Zadarskom lekcionaru* iz XV. stoljeća *prokleti* (*Zadarski...* 1894: 10) / *prokljeti* (isto: 9), a u *Žićima svetih otaca*, na primjer, potvrđen je pridjev *prokljat* (v. Malić 1997: 504–505). Autor *Filomene* konzervativan je u pogledu promjene *l* > *o* (*misal* 109, *hotil* 90, *pogubil* 287), iako je u XVI. i XVII. stoljeću u zadarskoj sredini iskušano nekoliko mogućnosti u svezi s tom promjenom. Tako u Zoranićevim *Planinama* možemo naći: *bija, služija, užija, želija* (Zoranić 2002: 60), *mogal, jimal, užival, zazival* (isto: 82), *zbudio* (isto: 93), *svionu* (isto: 111), *krilce* (isto: 107), a u *Vili* Jurja Barakovića: *svilni* (Baraković 2000: 71), *posal, vesel, misal* (isto: 84), *reka, steka* (isto: 95), *bio* (isto: 240).

3.6. U sklonidbi imenica muškoga i srednjega roda izdvaja se Vjd. *pse* (269), uobičajen u starijim hrvatskim tekstovima, Ljd. muškoga roda ima mladi nastavak -u (*lugu* 292, *grihu* 705, *svitu* 242), a u imenica srednjega roda naći ćemo i starije -i (*mesti* 124, *serci* 133), kadšto dubletu (*serci* 133 / *sarcu* 108). U Ijd. razlikuju se nastavci s obzirom na to je li osnova imenice palatalna (*kraljem* 1, *veseljem* 13, *mačem* 612, *plačem* 188, *slavičem* 748) ili nepalatalna (*tastom* 54, *glasom* 351), a nalazimo i potvrdu za dočetno -m (*milosardjum* 565). U množini imenica m. r. potvrđena je kratka osnova (*gradi* 252, *bozi* 295, *muži* 435), a zanimljive su potvrde za Nm. s nastavkom -e (*grajane* 23, *dvorane* 24). Taj se stari nastavak NVmn. imenica, koje su se sklanjale po n-deklinaciji, može naći u nekim hrvatskim toponimima (*Nevidane, Petrcane*) i nekim današnjim čakavskim govorima (usp. Finka 1971: 47), ali i u mnogim tekstovima starije hrvatske književnosti. Iz zadarske sredine navedimo dubletne nastavke iz *Vile Slovinke* Jurja Barakovića: *Gospoda bogata, Zadrani*

¹⁴ V. npr. *Muku Spasitelja našega* u: *Pasije* 1998. Sporadične potvrde postoje za *er* i u *Zakonu vinodolskomu*, npr. *kerstiti* (2'24), ali *hrvatski* (2'30) (usp. Bratulić: 1988). Je li to samo jedan od utjecaja latiničke grafije na kurzivnu glagoljicu XVI. stoljeća, teško je sa sigurnošću potvrditi, ali ne treba ni posve odbaciti mogućnost takva utjecaja jer se prepoznaje u ostalim grafijskim pojedinostima.

¹⁵ Pridjevski oblik (Njd. *veran*).

oholi (Baraković 2000: 78) / *Mnju, stari Rimljane tako se slavljahu* (isto: 78), a u *Vazetju Sigeta grada* Barne Karnarutića: *Da brane se naši hrabreni karstjane* (Karnarutić 2002: 252) / *Tuj mnogi pastiri, tu mnogi čobani* (isto: 234). Nastavak -e nalazimo i u tekstovima nastalim izvan zadarskoga područja, na primjer u H. Lucića: *Ihti da ga družu očevi dvorane* (Lucić: 1968: 74). U jednom primjeru iz *Filomene* pridjev *jini* dobio je nastavak -e kao i riječ s kojom čini sintagmu: *jine dvorane* (23), nasuprot primjerima u kojima pridjevi i zamjenice zadržavaju nastavak -i: *verni grajane* (24), *svi dvorane* (642). U Gmn. nastavci su: -ø (*godišt* 25, *let* 384), -ov (*blagdanov* 434), -i (*muži* 435). Potvrđen je Dmn. *bogom* (229), *ljudem* (288). U Amn. nalazimo nastavak -i (*gradi* 252, *glasi* 774), što je značajka i današnjega jezičnoga stanja zadarskoga područja (usp. Lisac 1999: 71). Zabilježen je i u starijoj hrvatskoj prozi, npr. u *Žićima svetih otaca: na likari* (v. Malić 1997: 522) ili u Karnarutićevu spjevu o Piramu i Tizbi: *svi pismari* (v. Kapetanović 2001: 134). Potvrđen je i nastavak -a imenica sr. r. za Amn. (*sela* 252) te -i u Imn. (*bozi* 122).

U sklonidbi imenica ženskoga roda ističemo Gjd. *hčere* (57), Vjd. *gospoje* (34), očekivane nastavke Ljd. imenica e-vrste (*rukom* 172) i i-vrste (*lipostju* 66, *materju* 562, *karvju* 609).¹⁶ U Gmn. imenice ž. r. e-vrste imaju nulti nastavakni morfem (*suz* 168, *ran* 528, *ruk* 694). U Dmn. nastavak je -am (*pticam* 294, *psicam* 710), a imenica i-vrste *zvir* u Dmn. ima nastavak pod utjecajem glavne promjene ženskoga roda (*zviram* 293). Za Lmn. nekoliko je potvrda s nastavkom -ah (*rukah* 502, *ručicah* 632, *kućah* 745), a za Imn. -ami (*suzami* 84, *tugami* 188, *rukami* 304, *nogami* 305). Potvrđen je nastavak Idv. -ima (*očima* 69, 544, 204). Pridjev uz tu imenicu uvijek ima nastavak dvojine (*čarnimal/černima*). Sročni oblici nemaju različite nastavke u Imn. (*gorkimi tugami* 225, *rukami svojimi* 387), kao u nekih pisaca XVI. i XVII. stoljeća: *strašnima vitri* (Marulić 1998: 116), *tmastima kreljutmi* (isto: 99), *vojskama silnima* (Budinić 2002: 367), *silama tvojimi* (isto: 366), *rukami svojima* (Baraković 2000: 71), *vićnici svojima* (isto: 75).

U Gjd. m. i sr. r. nastavci zamjenica i pridjeva -oga/-ega uvijek imaju dočetno -a (*svoje-ga* 29, *zaloga* 274), a u Dj. uvijek dočetno -u (*svomu* 75, *momu* 273, *njemu* 622, *hudomu* 487). Uobičajeni su stari (čakavski) množinski oblici: Dmn. *nam* (340), Imn. *nami* (174), *njimi* (537). Zamjenica *ja* ima u Dj. dva oblika *mani* (214) / *meni* (43), a potvrđen je i genitivni oblik *česa* (55) zamjenice *ča*.

Dva su pridjevska nastavka u DLjd. ž. r., stariji -i prema nekadašnjoj neodređenoj deklinaciji (Djd. *tolici sramoti* 423; Ljd. *kraljevi kući* 605) i noviji -oj (Djd. *jedinoj sestrici* 383; Ljd. *desnoj ručici* 441). Među uobičajenim komparativima (*bliže* 735, *gore* 527) izdvaja se komparativ pridjeva *drag* (*dražja* 16), ali superlativ: *najdražu* (355). Zanimljiv je superlativ *najskrovito* (604), tvorba naj + pozitiv pridjeva (v. rječnik, s. v. *skroviti*).

3.7. U prvom licu prezenta potvrđeni su oblici sa starijim nastavkom -u (*molju* 38, *venu*, 40, *se boju* 86, *govoru* 155, *budu* 297) i s novijim -m (*molim* 60, *prosim* 61, *pitam* 38, *obitam* 39). Preteritalni glagolski oblici obilno su zastupljeni:

¹⁶ V. bilj. 5.

- a) aorist (*idoh* 82, *ojdoh* 83, *pogubih* 354, *jimih* 355, *napisa* 390, *prostiste* 706, *pogubiste* 707, *govoriše* 126, *živiše* 17)
- b) imperfekt (*plakaše* 106, *govoraše* 117, *uzdihaše* 134, *mišljaše* 427, *jimihote* 708, *hotihote* 709, *gredihu* 434, *hotihu* 435, *naticahu* 633)
- c) perfekt (*učinil jesam* 704, *sam učinil* 702, *san jimil* 699, *si jimil* 490, *nisi jimil* 512, *jest poslala* 238, *je učinila* 374, *smo zašli* 215, *ste umorile* 717, *su dohodili* 146)
- d) pluskvamperfekt (*biše postavil* 398, *biše ostavil* 399, *biše pustilo* 570, *biše jil* 762).

Futur se najčešće tvori prezentom glagola *htiti/hotiti* (kratkim ili punim oblikom) i infinitivom (*ću požgati* 526, *hoću dovesti* 123, *hoću povidati* 240). Pomoćni glagol može biti ispred ili iza infinitiva, a završno -i infinitiva ne reducira se kad iza njega slijedi oblik pomoćnoga glagola (*će guvernati* 97, *pojti ću* 289). U jednoj rimi zabilježena su i dva krnja infinitiva u futuru, a otpao je infinitivni nastavak -ti (*će ne smilova* ' 322, *će silova* ' 323). U trećem licu prezenta pomoćnoga glagola zabilježen je potvrđni/niječni oblik *te* glagola *htiti* u tvorbi futura (*te znati* 506, *ne te tajati* 507), ali i puni oblik (*hote platiti* 505). U tekstu nije potvrđen futur koji se tvori od svršenoga prezenta glagola *biti* i glagolskoga pridjeva radnoga, ali je potvrđen futur od svršenoga prezenta glagola *biti* i infinitiva (*budu želiti* 162, *budem dopeljati* 81, *budeš hotiti* 123, *bude moći* 426, *bude jisti* 764). Primjer slaganja futurskih oblika može biti stih: *Hoću ti ju dovesti kad budeš hotiti* (123). Futurskim oblicima ponekad se pridodaje infinitiv koji dopunjuje značenje futurskoga infinitiva (*ću činiti izpeći* 695, *ne bude hotiti pušćati* 99, *ne budu moći zajti* 87).

Dvije su vrste imperativa: jednostavni (*pogledaj* 156, *povij* 34, *učin* ' 38, *čuvaj* 177, *pojdi* 186, *ne stoj* 217, *požgi* 252, *govori* 335, *budi* 352, *vijmo* 374, *ustanite* 142, *vežite* 142, *potežite* 143) i složeni (*htij pomisliti* 157, *ne htij daržati* 165, *ne htij da želim* 164, *hoti* ' *milost učiniti* 78, *hotij dopeljati* 121, *hotij stvoriti* 61, *hotij pustiti* 62, *hoti* ' *zatarti* 250, *ne hti* ' *prašćati* 251). Treće lice jednostavnoga imperativa izražava se na stari način 2. licem (*oboj budi meni* 352), ali za izricanje zapovijedi 3. licu koristi se i čestica *neka* + prezent (*Neka ti Pandijan ter Pronja pomore* 321). Složeni imperativ treba razlikovati od aoristnih oblika glagola *htiti/hotiti* + infinitiv (*ne hti pojti* 210, *ne hti živiti* 776, *hoti ljubiti* 222, *hoti se ubiti* 350). U kondicionalu nisu potvrđeni tipični čakavski oblici pomoćnoga glagola *biti* (*bim... bimo, bite...*), pa osim *bi ne htil dat povesti* (101), *bi htila dati* (401), *bi hotil pušćati* (104), *bi mogal unesti* (100) nalazimo *bismo hodili* (147).

Zastupljeni glagolski prilozi imaju novije nastavke (*živući* 19, *plaćuć* 83, *želeć* 83, *želeći* 41, *vapijući* 602; *čuvši* 44, *odpruživši* 196, *rehši* 592, *prijamši* 600). Potvrđena je i dvojnost: *vazam* (195) / *vazamši* (406). Nisu neobične ni pasivne konstrukcije, primjerice: *narešena biše* (66), *biše pokrivena* (68), *silovana biše* (392).

3.8. U *Filomeni* se osobito ističu glagoli nepotpuna značenja koje dopunjuju različiti infinitivi. Na primjer, aoristni oblici glagola *jati* + infinitiv (*ja plakati* 84, *ja kleti* 122, *ja govoriti* 59, *ja se veseliti* 71, *ja vapiti* 246, *ja pitati* 332, *ja pisati* 389, *ja goriti* 418, *jaše rizati* 627, *ja blagovati* 652, *ja derati* 685, *ja teći* 729), aoristni oblici glagola *počati/početi* + infinitiv (*poča moliti* 58, *poča goriti* 74, *poča ljubiti* 181, *poča pritiiti* 230, *poča psovati*

266, *se poča veseliti* 312, *poča štiti* 410, *poča razgljedati* 408, *poča kriti* 420, *poče govoriti* 479, *poča se gibati* 564, *poča gledati* 654, *se poča obzirati* 658). Osim tih inkoativnih nije rijetka ni sveza glagola *činiti* + A + infinitiv (*ne čin' starost moju živiti* 175, *čin' ga dopeljati* 655). Njima možemo pridružiti sintaktičke sveze oblika glagola *dati* s jednom ili više imenica ili s infinitivom (*da tugu ter nevolju* 265, *dati ... žalost* 339, *da razumiti* 349) te sveze glagola *jimitiljimiti* s infinitivom ili imenicom (*jimiše poštovati* 644, *jima jisti* 638, *jima svaršenje* 781). Zanimljive su i dvije potvrde glagola *dopustiti* u svezi s infinitivima *pojti*, *izajti*. U prvoj potvrdi glagol *dopustiti* otvara mjesto objektu u dativu (*dopusti mi pojti* 94), a u drugoj izravnom objektu (*... da ju ne dopuste nigdare izajti* 326–327). Rečeni glagol s rekcijom u akuzativu potvrđen je u pisanim vrelima (s. v. *dopustiti* u AR).

3.9. Rijetke su potvrde posvojne zamjenice *njegov*, a posvojnost za 3. lice najčešće se izražava genitivom ličnih zamjenica. U toj su funkciji ti oblici potvrđeni u pisanoj baštini od najstarijih razdoblja hrvatske jezične povijesti (v. o tome v. Hudeček 1991). Postoji stih u kojem se javlja i posvojna zamjenica *njegov* i genitiv lične zamjenice za 3. lice (*Gljedaj njegov obraz i njega hojen'je* 550). Oblik lične zamjenice može biti u postponiranu (*nesriču gorku nje* 189) ili anteponiranu položaju (*nje veliku lipost* 73), između sročnih oblika (*svite njega zlate* 760) ili samostalno u kontekstualno uključenoj rečenici (*... Filomenu videći glavicu noseći. / Pozna da je njega, sinka jedinoga... 681–682*). Zamjenički je oblik ženskoga roda u posvojnoj funkciji sažet (*nje tkan'je* 401) ili nekontrahiran (*njeje pošten'je* 177). Međutim, oblik *nje* ne dolazi samo u posvojnoj funkciji (*poli nje sijaše* 364), a oblik *njeje* služi samo za izražavanje posvojnosti. Genitiv s prijedlogom *od* također se iskorištava za izražavanje te kategorije (*kraljem od Atene* 1).

3.10. Uz neodređenu zamjenicu (*ništare...*) glagol bi trebao biti uvijek zanijekan (*Jer toga dočkati nigdare ne mogaše* 191, *... Nič se sarce ne boj* 216), ali postoje potvrde i za izostanak dvostruke negacije (*Tu se one veće nišće obarnuše* 456, *Priko volje nigdar dobro more biti* 504), ali to nije toliko česta pojava kao u zadarskih prethodnika Zoranića i Barakovića te u još nekih južnohrvatskih starih pisaca (Gučetić, Bernardin, Marulić). Ta se značajka uglavnom tumači utjecajem latinskoga jezika (v. Ivšić 1970: 307).

3.11. Potvrđene su i sintaktičke značajke kao što je konstrukcija *od* + G umjesto *o* + L (*Historija od Filomene*), dopuna *od* + G uz glagol govorenja (*da će se od mene vavik govoriti* 519).¹⁷

4. Rječnik

4. U rječniku ne navodimo talijanske lekseme s naslovnice, a uneseni su toponimi i osobna imena. Rječnički je članak jednostavan: sastoji se od natuknice, odrednice i objašnjenja, koje obično čini jedan ili više leksema suvremenoga hrvatskoga jezika s istim ili

¹⁷ L. Hudeček u prilogu o glagolima govorenja i mišljenja izvodi zaključak da je “u hrvatskome čakavskom književnom jeziku do 17. stoljeća uobičajena dopuna *od* + G uz glagole govorenja” (Hudeček 2001: 109).

približnim semantičkim opsegom kao što je ima natuknička riječ. Natuknice navodimo u citatnim oblicima, a samo iznimno donosimo necitatne oblike (masnim kurzivom, s uputnicom na citatni). Natukničke dublete objašnjavamo pod jednom natuknicom. Gramatičke odrednice dajemo uz svaku natuknicu, a etimološke dolaze iza gramatičkih ako je natuknička riječ posuđenica. Indeksним brojevima (¹, ²) pored natuknica razlikujemo iste oblike (ne samo homonime!). Značenja u objasnidbenom dijelu članka također razdvajamo brojevima (1, 2, 3...). Upozoravamo i na bliskoznačnice/istoznačnice (kratica *usp.*). Iznimno se, također, navodi u zagradama oblik koji pripada pojedinom leksemu, a iza objašnjenja navodimo kadšto frazem ili zanimljivu sintagmu. Ponekad donosimo uz objašnjenje i tekstološki komentar i/ili informaciju s obzirom na podatke iz Akademijina *Rječnika*, a kadšto stih kao ilustraciju.¹⁸

a vez 1. a; 2. i – ah *uzv* ah – **aj** *uzv* aj – **ajme** *uzv* ajme – **ajmeh** *uzv* ajme – **ako** *vez* ako – **akoprem** *vez* iako, *premda*, *v. prem ako* – **ali** *vez* ili, *usp. ili* – **ambrozija** *ž grč* jestvina bogova; *Ambrozija, nehtar, ka se daje bogom* (129) – **anj'elski** *prid* anđeoski – **arvati se** *nesvr* boriti se – **at** *m tal* gesta; *kretnja; Ku poča moliti zlamen'jem i ati* (400) – **Atena** *ž* Atena; *graf. Athenu, Athene*

Bak *m* Bakho, Dioniz – **Bakov** *prid* Bakhov, Dionizov – **barći** *nesvr* svetkovati, slaviti; *Dvorkinje posebi, posebi bargoše* (643) – **barun** *m tal* velikaš – **barzo** *pril* brzo, *superl* najbrže – **berštran** *m* bršljan; *graf. berstran*, nije sigurno treba li čitati *berstran* ili *berštran* (u AR obilnije potvrde za *brštran*); *Listjem od berštrana svoj obraz pokrivši* (440) – **bil** *prid* bijel – **biseran** *prid* biseran – **biti** *svr/nesvr* biti – **blagdan** *m* blagdan – **blago**¹ *sr* bogatstvo – **blago**² *uzv* blago (blago meni) – **blagovati** *nesvr* jesti – **blizu** *pril* blizu, *komp* bliže – **bližinstvo** *sr* srodstvo; u AR nepotvrđeno; *Ter tesno bližinstvo koje s tobom ima* (513), *usp. rojen'je 1.* – **bog/Bog** *m 1.* mnogobožacki bog; **2.** kršćanski bog – **bojati se** *nesvr* bojati se – **bok** *m* bok – **bolizan** *ž* tuga, žalost, jad – **bolizniv** *prid* tužan, žalostan, jadan – **brada** *ž* brada – **bratja** *ž zb* pripadnici istoga crkvenoga reda – **brez/prez** *prij* bez – **bridak** *prid* oštar, *usp. ostar* – **buditi** *nesvr* buditi

celivati *nesvr* ljubiti, *usp. ljubiti 1.* – **cić/cića** *prij* radi; *zbog, usp. zacića*

¹⁸ Neriješanim je ostalo jedno mjesto u transkripciji: *Da giofchie preneum, çachiu vçiniti* (530). Nismo ga naprećac rekonstruirali i unijeli u rječnik. Ostale nesigurne potvrde komentiraju se u rječniku.

Kratice: *aor* – aorist – *br* broj – *čest* čestica – *dem* umanjenica – *gl prid trp* glagolski pridjev trpni – *gl pril proš* glagolski prilog prošli – *hip* hipokoristik – *imp* imperativ – *impf* imperfekt – *jd* jednina – *komp* komparativ – *krat* kratica – *m* muški rod imenice (uz necitatne oblike kratica *m* znači samo muški rod) – *mn* množina – *neskl* nesklonljivo – *nesvr* nesvršeni vid glagola – *odr* određeni – *perifr* perifraza – *plt* pluralia tantum – *pren* preneseno značenje – *prez* prezent – *prid* pridjev – *prij* prijedlog – *pril* prilog – *sr* srednji rod imenice (uz necitatne oblike kratica *sr* znači samo srednji rod) – *superl* superlativ – *svr* svršeni vid glagola – *uzv* uzvik – *zam* zamjenica – *zanijek* zanijekani – *zb* zbirno – *ž* ženski rod imenice (uz necitatne oblike kratica *ž* znači samo ženski rod). U rječniku su iza kratice izostavljene točke, osim *graf.* = grafija, *v.* = vidi, *usp.* = usporedi. Zvezdicom pored natuknice upozoravamo na nepotvrđenost citatnoga oblika.

ča¹ zam što – **ča**² vez što – **čarn/čern** prid crn; *Biše bil i rumen s čarnima očima* (544), *S černima očima, bila i rumena* (69) – **čas** m čas, tren – **čast** ž čast, počast, služba (*lat officium*), usp. *služba*; *Da se učini čast i služba Bakova* (437) – **čekati** nesvr čekati – **čern**, v. *čarn/čern* – **česa** (G), v. **ča**¹ – **često** pril često, učestalo – **činiti** nesvr činiti, raditi (činiti plač = plakati; činiti zlamen'je = pokazivati) – **činjen'je** sr djelovanje; djelo (zalo činjen'je = zlodjelo) – **čist** prid čist, neoskvrnut (čisto divstvo) – **človičanski** prid čovječji; *Ter gnus človičanski i jine nečisti* (765) – **človičanstvo** sr čovječnost; *Kamo ti bi pamet ali človičanstvo* (510) – **čuti** svr čuti – **čuvati** nesvr čuvati

da vez 1. da; 2. a, ali, nego; 3. neka – **daj** čest barem – **daleč** pril daleko – **daleko** pril daleko – **dali** vez ali, nego – **dan** m dan – **danu** uzv deder – **daržati** nesvr držati – **daržati se** nesvr suzdržavati se – **dati** svr dati (dati na svitlo = objaviti) – **davati** (*Ijd* prez daju) nesvr davati – **daž** m kiša – **derati** nesvr derati, guliti – **deset** br deset – **desni** prid odr desni – **dilo** sr djelo – **dite** sr dijete – **diti** svr reći, kazati – **ditić** m dječak – **ditićak** m dem dječacić – **divica** ž djevojka – **divji** prid divlji – **divstvo** sr djevičanstvo – **dne** (*Ljd*), v. **dan** – **do** prij do – **dobar** prid dobar (dobre volje = rado, usp. *volja*) – **dobro**¹ pril dobro – **dobro**² sr dobro, dobrobit – **dočim** vez dočim, dok – **dočkati** svr dočekati; malobrojne potvrde u AR za taj oblik (Marulić, Lucić, Marnavić, Kavanjin); *Jer toga dočkati nigdare ne mnjaše* (191) – **dohoditi** nesvr dolaziti – **dojti** svr doći – **dokle** pril dok – **doli** pril dolje – **doma** pril doma, kod kuće – **donesti** svr donijeti – **dopeljati** svr dovesti – **dopustiti** (+ D, A) svr dopustiti; *Reče: Gospodine, dopusti mi pojti* (94); *Ter jim zapovida da ju ne dopuste / Nigdare izajti iz pustinje puste* (326–327) – **doseći** svr doseći, dosegnuti – **dosele** pril dosad – **dospitak** m svršetak, kraj, usp. *konac, svarha, svaršen'je* – **dostojan** prid dostojan – **dotle** pril dotle, dotad – **dovesti** svr dovesti (životom dovesti = dovesti koga živa), usp. *dopeljati* – **dovolje** pril dovoljno – **dozvati** svr dozvati – **drag** prid 1. drag, mio; 2. skupocjen (drago kamen'je); *komp* dražji; *superl* najdraži – **drago** pril drago, milo, ljubazno – **dresel** prid tužan, žalostan, usp. *tužan, žalostan, željan* – **drinopolski** prid drinopoljski; graf. *xdrinopolsche*, ali oblici *ždrinopoljskilzdrinopolski* nisu potvrđeni u AR; inicijalna skupina *ždr-* moguća je u hrvatskom jeziku, ali u ovom primjeru vjerojatno je riječ o tiskarskoj pogreški – **droban** prid sitan – **drugi** prid drugi, ini, neki, usp. *jini* – **dug** prid dug – **dugo** pril dugo – **duh** m duh (duh zali / hudi / nečisti / prokljati = *perifr pren* vrag); *Diše: Duše zali, hudi ter nečisti* (232), *O, duše nečisti, zali ter prokljati* (488) – **durati** nesvr tal trajati; *Dočim svit ter ljudi budu s njim durati* (591) – **duša** ž duša (duša paklena / prokleta) – **dušica** ž dem dušica – **dva** br dva – **dvi** (ž), v. *dva* – **dvornji** prid odr udvoran, ljubazan; *Z dvornjim poklonjen'jem Tereja pozdravi* (70) – **dvoran(in)** (*Nmn* dvorane) m dvorarin, sluga; *Zato svi dvorane osebi jidoše* (642) – **dvorkinja** ž sluškinja

fazan m fazan; *Fazanom stvoriše željnoga kraljica* (766) – **Filomena/Filumena** ž osobno ime, Filomena ili Filomela; oblik *Filumena* javlja se i u usmenoknjiževnom tekstu iz Bakra (v. Pavletić 1894); u zapisima toga imena javlja se grafem *ph* za */f/* – **fra** krat neskl dodatak imenu pripadnika franjevačkoga reda – **Frančisko**, **sveti** m, *prid* Franjo Asiški

(1181–1226), talijanski vjerski reformator i pjesnik; osnovao franjevački red – **frižak** *prid* njem svjež; *I jošće iz glave friška karv teciše* (673) – **funestra** *ž tal* prozor; *Tisućkrat pogljeda k funestri u staklo* (136)

gadelina *ž* zmija; *Ka li gadelina tuko jadovita* (497) – **galija** *ž tal* brod na vesla; *Te-reo, čuvši toj, galije pripravi* (44) – **ganuti** *svr* pomaknuti; *Ni oči ni obraz na stranu ne ganu* (614) – **garlo** *sr* vrat; *Za garlo rukami obujamši reče* (559) – **gdi**¹ *pril* gdje, v. *kadi*¹ – **gdi**² *vez* gdje, v. *kadi*² – **gibati se** *nesvr* micati se – **gizdav** *prid* gizdav, dotjeran – **gladan** *prid* gladan – **glas** *m* 1. glas; 2. (*mn* glasi) vijest – **glava** *ž* glava – **glavica** *ž dem* glavica – **gledati/gljedati** *nesvr* gledati – **gnus** *m* izmet – **god** *pril* god – **godište** *sr* godina – **gorak** *prid* gorak, jadan – **gorčina** *ž* gorčina, jad – **gore** (*komp*), v. *zlo* – **gori** *pril* gore – **goriti** *nesvr* pren izgarati; *Cić tuke liposti on poča goriti* (74) – **gorko** *pril* gorko; *superl* najgorčije – **gospodin** *m* 1. gospodar; *Poča gospodina svojega moliti* (29); 2. uglednik; *Prija ga s poštenjem kako gospodina* (50) – **gospoja** (*Vjd* *gospoje*) *ž* gospodarica – **gospostvo** *sr* gospodstvo, vlast; *Jer mi je u rukah gospostvo i stan'je* (502) – **govoren'je** *sr* govor, govorenje, pripovijedanje – **govoriti** *nesvr* govoriti, *usp. povidati, praviti* – **grad** *m* grad – **grajan(in)** (*Nmn* *grajane*) *m* građanin – **gresti** *nesvr* ići – **grih** *m* grijeh – **gusar** *m* gusar, razbojnik; *Ki li nemilostju toliko je gusar* (495) – **guvernati** *nesvr tal* njegovati; *Tko će moju starost dotle guvernati?* (97)

h, v. *k/h* – **hajati** *nesvr* mariti, voditi brigu – **hći** *ž* kći – **hćerca** *ž* kćerka – **hćerčica** *dem* *hip* kćerkica – **hinben** *prid* prijetvoran, lažljiv – **hinbeno** *pril* prijetvorno, lažljivo – **hip** *m* tren, trenutak – **historija/istorija** *ž* priča, pripovijest – **hitati se** *nesvr* hvatati se; *Rukami za garlo majci se hitaše* (607) – **Hitis** *m* osobno ime, Proknin i Terejev sin; *grč* Ἱτις – **hititi** *svr* baciti; *Ter ju kralju na stol tjah prid obraz hiti* (675) – **hoditi** *nesvr* ići – **hojen'je** *sr* hod, hodanje – **hotiti** *nesvr* htjeti, željeti, v. *htiti* – **hrana** *ž* hrana – **htiti** *nesvr* htjeti, željeti, v. *hotiti* – **hud** *prid* zao, opak, *usp. hudoban* – **hudo** *pril* opako, *usp. hudobno* – **hudoba** *ž* opačina, zloća, *usp. zloća* – **hudoban** *prid* zao, opak, *usp. hud* – **hudobno** *pril* opako, *usp. hudo* – **hvala** *ž* hvala, zahvala

i *vez* 1. *i*, *te*; 2. *a* – **ili** *vez* ili, *usp. ali* – **imati** v. *jimatil/imati*, *usp. jimiti* – **ime**, v. *jime/ime* – **ispeći/izpeći** *svr* ispeći – **ispuniti/izpuniti** *svr* ispuniti, ostvariti – **istorija**, v. *historija/istorija* – **iti/jiti** *nesvr* ići; neobična prejetacija glagola *iti* (*graf. gide*); *Jere kada simo k vam ja sada idoh* (82), *Zato u pustinju jide pribivati* (753) – **Ivan** *m* osobno ime – **iz/z²** *prij* iz – **izajti** *svr* izaći, *usp. izlisti, izteći* – **izhiniti** *svr* obmanuti – **izlisti** *svr* izaći, *usp. izajti, izteći* – **izpeći**, v. *ispećil/izpeći* – **izpuniti**, v. *ispunitil/izpuniti* – **izteći** *svr* izaći, *usp. izajti, izlisti* – **izvući** *svr* izvući

ja¹ *zam* ja – **ja**² (*3jd* *aor*), v. *jati* – **jadovit** *prid* 1. otrovan; 2. jadan, nesretan – **jadro** *sr* jedro – **janje** *sr* janje – **jati** *svr* 1. početi; *Kralja, otca svoga, ter ga ja moliti* (89); *Jaše ga rizati od kosti do kosti* (627); 2. uhvatiti, zgrabiti; *Glavicu odriza za vlas ju jamši* (625)

– **jazik** *m* jezik; *Jazik urizati pak oči zneti van* (529) – **jedan**¹ *br* jedan – **jedan**² *prid* neki
– **jedini** *prid* jedini, sam – **jednoč** *pril* jednom – **jednokrat** *pril* jedanput – **jedva** *pril* jedva
– **jejina** *ž* sova; javlja se u zapisu *Chalie gina*, a prihvatljivo je segmentiranje *ka li jejina*;
Ka li gadelina tuko jadovita, / Ka li jejina sad ka jima saznanje (497–498) – **jelin** *m* jelen
– **jer/jere** *vez* jer, budući da, usp. *zač*², *jerbo* – **jerbo** *vez* jer, budući da, usp. *jer/jere*, *zač*²,
začbo – **jid** *m* 1. jed, ljutnja; 2. *pren* otrov – **jidovit** *prid* jadan, nesretan, usp. *jadovit* 2. – **ji-**
man[’] *je* *sr* imanje – **jimati/imati** *nesvr* imati; na jednom mjestu graf. *ima* (513); usp. *jimiti*
– **jimiti** *nesvr* imati, usp. *jimati/imati* – **jime/ime** *sr* ime; osim grafije *gime* = *jime* postoji
zapis *yme* (337, 657), a nije sigurno treba li ga čitati *ime* ili *jime* jer je u tekstu potvrđeno *y*
za /i/ i /j/ te slijed /ij/ i /ji/ – **jinako** *pril* drukčije – **jini** *prid* ostali, drugi, usp. *drugi* – **jino**
pril ostalo, drugo – **jiskati** *nesvr* iskati, tražiti – **jisti** *nesvr* jesti – **jistin** *prid* istinit – **jistina**
ž istina – **jisto** *pril* isto, upravo tako, jednako kao – **jiti**, *v. itil/jiti* – **jizbina** *ž* jestvina, jelo
– **još/jošće** *pril* još – **jur/jure** *pril* 1. već; *Toliko da jih jur mogaše doseći* (736), *v. jurve*;
2. još; *Ter njim verže o tla, pravi, reče jure* (319) – **jurve** *pril* već, *v. jur/jure* 1.

k/h *prij* k – **ka** (*ž*), *v. ki*¹, *ki*³ – **kad/kada** *vez* kad, kada – **kadi**¹ *pril* gdje, *v. gdi*¹ – **kadi**²
vez gdje, *v. gdi*² – **kako**¹ *pril* 1. kao, kao što, poput; 2. kako – **kako**² *vez* 1. kao, kao što,
poput; 2. kako – **kamenit** *prid* *pren* tvrd kao kamen, okrutan (kamenito sarce) – **kamen**[’] *je*
sr kamenje (drago kamen[’] *je*) – **kamo** *pril* 1. kamo; *Kamo si noćaska pres mene hodila?*
(651); 2. gdje; *Kamo ti bi pamet ali človičanstvo* (510) – **karv** *ž* krv – **karvav** *prid* krvav
– **ki**¹ *zam* koji – **ki**² *zam* tko, *v. tko/ko*¹; *Ki li nemilostju toliko je gusar* (495) – **ki**³ *vez* koji,
v. koji – **kinuti** *svr* *pren* ugristi, ujesti; graf. *Gine*, tiskarska pogreška; *Kine obraz an’jelski*
očima zoreći (204) – **klasti** *svr/nesvr* staviti, postaviti; stavljati, metati – **klati** *nesvr* klati
– **kleti** *nesvr* proklinjati, bacati kletvu – **kleti se** *nesvr* kleti se, tvrditi da je što istina zazi-
vajući koga ili što – **kljun** *m* kljun – **ko**¹, *v. tko/ko*, usp. *ki*² – **ko**² (*sr*), *v. ki*¹, *ki*³ – **koji** *vez*
koji, *v. ki*³ – **koliko** *pril* koliko – **komora** *ž* grč soba, prostorija; *Ni k njim u komoru nigdor*
ne ulisti (639) – **kon** (= kom, kojom), *v. ki*¹ – **konac** *m* konac, svršetak, kraj, usp. *dospitak*,
svarha, *svaršen’je* – **konj** *m* konj – **konjski** *prid* konjski – **koporiti** *nesvr* koprcati se, tresti
se; *Onako u karvi jur vas koporući* (618) – **kost** *ž* kost – **košuta** *ž* košuta – **koža** *ž* koža
– **kraj** *m* kopno; *Tako on čas na kraj tudje uzidoše* (207) – **kralj** *m* kralj – **kraljestvo** *sr*
kraljevstvo; *Ter moje kraljestvo vesel’jem daržati* (721) – **kraljev** *prid* koji pripada kralju –
kraljevati *nesvr* kraljevati, vladati – **kraljica** *ž* kraljica – **kraljić** *m* kraljević – **kratak** *prid*
kratak – **krilo** *sr* krilo, skut – **kriti** *nesvr* kriti, skrivati – **kriv** *prid* kriv – **krivina/krivinja**
ž krivica, nepravda – **krosna** *sr mn* tkalački stan, razboj; *Tako i postavi krosna tanke svile*
(388) – **krudel** *prid* tal nemio, okrutan; *Ni sarce krudelo kad mu poda ranu* (615) – **kruna**
ž kruna – **krunica** *ž* dem krunica – **kruto** *pril* snažno, čvrsto, jako – **kuća** *ž* kuća – **kućica**
ž dem kućica – **kud/kude** *pril* kuda – **kuhati** *nesvr* kuhati – **kuntent** *prid* tal zadovoljan,
veseo; *Jer sam tomu kuntent i vesel dovolje* (8), usp. *vesel* – **kus** *m* komad

l’, *v. li’/l’* – **lantući** *prid* lancéi (?); graf. *lanthuchie*; pridjev nije potvrđen u AR; u
Maretićevu prijevodu Ovidijevih *Metamorfoza* na tom mjestu u tekstu stoji pridjev *jelenji*;

U livoj biše šćit od kože lantuće (442) – **lastovica** ž lastavica – **latiti** svr uhvatiti, primiti – **leto/lito** sr godina – **letiti** nesvr letjeti – **ležati** nesvr ležati – **li¹/l²** čest li – **li²** pril stalno, neprestano; *Li majku zoviše željno dite mrući* (619) – **lin** prid lijen – **lip** prid lijep – **lipost** ž ljepota – **list** m pismo – **listje** sr lišće – **listo** pril samo – **lišće** sr obraz – **lito**, v. *leto/lito* – **livi** prid odr lijevi – **luč** ž luč, rasvjetna baklja – **lug** m lug, gaj, šumica

ljubav ž ljubav – **ljubiti** nesvr 1. ljubiti, usp. *celovati*; 2. obljubljavati; 3. voljeti – **ljubljen** prid voljen – **ljubljeno** pril ljubazno, srdačno – **ljudi** m mn ljudi – **ljut** prid srdit; *Ne žene, da psice, ljute, nepodobne!* (691)

ma (ž), v. *moj* – **mač/meč** m mač – **majka** ž majka – **mal** prid malen (mala bratja = franjevci) – **malo** pril malo, *komp* manje – **manen** prid mahnit, lud; graf. *manem*, tiskarska pogreška – **mani** (D), v. *ja¹* – **martav** prid mrtav – **mati** ž mati, usp. *majka* – **meč**, v. *mač/meč* – **mečan** prid navadan – **med** prij među, v. *mej/meju* – **meden** prid pren sladak, usp. *sladak* – **mehčati** nesvr mekšati – *mej/meju* prij među, v. *med* – **meso** sr meso – **mesto/misto¹** sr mjesto – **mi** zam mi – **micati** nesvr micati, pomicati – **mil** prid mio, drag – **milo** pril milo, drago – **milosardje** sr milosrđe – **milost** ž milost – **minuti** svr minuti, proći – **misal** ž misao – **misлити** nesvr/svr 1. misлити, razmišljati; *I tako misleći, odluči mučati* (424); 2. smišljati; *Misleći osvetu ku će učiniti* (421); 3. zamisliti; *Misli pak sramotu ča je jošće gore* (579) – **misto¹**, v. *mesto/misto¹* – **misto²** prij umjesto; *Ti ćeš misto oca podnesti pokoru* (554) – **mišljen'je** sr mišljenje; zamisao – **mladost** ž mladost – **mładahan/mlajahan** prid dem mładahan – **mlatiti** nesvr mlatiti, udarati – **mniti** nesvr misлити – **mnogi** prid odr mnogi, brojni – **mnogo** pril mnogo, puno, jako – **moć** ž moć – **moći** nesvr moći – **moćno** pril jako, snažno – **moj** zam moj – **moliti** nesvr moliti, usp. *prošiti* – **moljen'je** sr moljenje, molba – **more** (3jd prez), **moreš** (2jd prez), v. *moći* – **mornar** m mornar – **mriti** nesvr mrijeti, umirati – **mučiti** nesvr mučiti – **mučati** nesvr šutjeti – **muka** ž muka – **muž** m suprug

na prij na – **naarmati** svr pripremiti, pripraviti, opremiti; tvorbeno zanimljiv primjer (hrv. prefiks *na* + posuđenica iz *lat*) u stihu: *Tereo naarma galije i navi* (9); usp. stih: *Tereo, čuvši toj, galije pripravi* (44) – **nad** prij nad – **naglost** ž sila, žestina; *Ke li ti naglosti paklene dojdose* (508) – **najbarže** (superl), v. *barzo* – **najdraži** (superl), v. *drag* – **najgorčije** (superl), v. *gorko* – **najgore** (superl), v. *zlo* – **najgori** (superl), v. *zal* – **najpri** pril najprije, isprva – **najskrovit** (superl), v. *skrovit* – **najti** svr naći – **najtužnije**, v. *tužno* – **najveć/najveće** pril ponajviše, iznad svega – **najverniji** (superl), v. *veran* – **naklanjati** nesvr priklanjati, pružati (vrat) – **nakon** pril nakon – **napisati** svr napisati – **napokon** pril napokon, na koncu – **napokonji** prid odr posljednji; *Ter napokonju rič ku sasvim ne zusti* (620) – **naprav** pril pravo, upravo, kako treba – **napraviti** svr napraviti – **naprid** pril dalje; *I tako već naprid ne ćeš govoriti* (556) – **napuno** pril potpuno, sasvim – **naresiti** svr ukrasiti – **narešen** (gl prid trp), v. *naresiti* – **naručiti** svr predati, izručiti; *Drago pozdravljen'je on Pronji naruči* (178) – **naružen** prid nagrđen, unakažen – **naš** zam naš – **naticati** nesvr naticati, nabađati – **nato** pril nato – **nav** ž *lat* brod – **nazad/nazada** pril 1.

straga, odostraga; iza; **2.** natrag, onamo odakle se pošlo – **ne čest** ne – **nebo** (*mn* nebesa) *sr* nebo – **nebog** *prid* jadan, bijedan, nevoljan, ubog – **nečist**¹ *prid* nečist, zao, pokvaren, grešan – **nečist**² *ž* nečistoća, prljavština – **neg/nego** *vez* nego, *v. ner* – **nehtar** *m* nektar; graf. *vehtar*, tiskarska omaška – **neka**¹ *vez* neka, da, kako – **neka**² *čest* neka – **nemil** *prid* nemio, nedrag – **nemilost** *ž* nemilost, okrutnost – **nemoć** *ž* bolest – **nepodoban** *prid* nedoličan – **nepošten** *prid* nepošten, nečastan – **ner** *vez* nego, *v. neg/nego* – **nesmeran** *prid* neizmjeran, golem – **nesrića** *ž* nesreća, usp. *rasap*, *nevolja* – **nevernik** *m* nevjernik, usp. *patarin*, *poganin* – **nevolja** *ž* nevolja, nesreća, zlo, usp. *rasap*, *nevolja* – **ni**¹ *vez* ni, niti – **ni**² (*3jd* zaniijek *prez*), *v. biti* – **nič** *zam* **1.** ništa; *Tereo njoj reče: Nič se sarce ne boj* (216); **2.** nešto; *Nič jaše kuhati, nič peći vargoše* (631) – **nigdar/nigdare** *pril* **1.** nikada; *Toliko da nigdar ne jima pokoja* (27); **2.** ikada (*nigdar* umjesto *igdar*) *Ojmeh, gdi će se to nigdar verovati* (712) – **nigdir** *pril* nigdje – **nigdor** *zam* nitko, *v. nitko/nitkor* – **nijedan** *prid* nikakav (po nijedan put = ni na kakav način, nikako) – **nikud/nikude** *pril* **1.** nekuda; *Ter poča nikude van puta peljati* (209); **2.** negdje; *Mi smo nikud zašli, mi smo puta vani* (215) – **nimiti** *nesvr* nemati; *Zato ona sumnje nijedne nimiše* (403) – **nišće** *zam* ništa, *v. ništare* – **ništare** *zam* ništa, *v. nišće* – **nitko/nitkor** *zam* nitko, *v. nigdor* – **'no** (*sr*), *v. on*² – **noć** *ž* noć – **noćaska** *pril* noćas – **noga** *ž* noga – **nositi** *nesvr* nositi, donositi – **nož** *m* nož – **'nu** (*Ajd ž*), *v. on*² – **nuditi** *nesvr* nuditi – **nujaše** (*3jd impf*), *v. nuditi*

njeje (*Gjd ž*), *v. on*¹ – **njegov** *zam* njegov

o¹ *prij* o – **o**² *uzv* o – **obarnuti** (*se*) *svr* obrnuti, okrenuti (*se*) – **obazriti** *se* *svr* osvrnuti *se* – **oba** *br* oba, usp. *obadva* – **obadva** *br* obadva, usp. *oba* – **obećati** (*se*) *svr* obećati, dati riječ, jamčiti, obvezati *se*, zakleti *se* (obećati *se* verom = zakleti *se*), usp. *obitati* – **obe** (*ž*), *v. oba* – **obećan'je** *sr* obećanje – **obi** (*ž*), *v. oba* – **obidvi** (*ž*), **obidvih** (*ž*), *v. obadva* – **obitati** *svr* obećati (obitati virom), usp. *obećati* (*se*) – **obnoć** *pril* noću – **oboj** *uzv* jao – **obraz** *m* obraz, lice, usp. *lišce* – **obujati** *nesvr* obuhvaćati – **obviti** *svr* oviti – **obzirati** *se* *nesvr* osvrtni *se* – **oči** *ž* *mn* oči – **očit** *prid* očit, vidljiv, poznat – **od** *prij* od – **oddana** (*gl* *prid* *trp ž*), *v. oddati* – **oddati** *svr* udati – **odgovoriti** *svr* odgovoriti – **odića** *ž* odjeća – **oditi** *svr* odjeti, odjenuti – **odkriti** *svr* otkriti – **odlučiti** *svr* odlučiti – **odpraviti** *svr* otproviti, otpremiti – **odpraviti** *se* *svr* uputiti *se* – **odpružiti** *svr* spustiti – **odrizati** *svr* odrezati – **oganj** *m* oganj, vatra – **oh** *uzv* oh – **ojti** *svr* ostaviti, napustiti – **ojmeh** *uzv* ajme – **okol** *pril* oko, okolo – **on**¹ *zam* on – **on**² *zam* onaj, *v. oni*² – **onako** *pril* onako – **onamo** *pril* onamo – **onda** *pril* onda – **oni**¹ *zam* *v. on*¹ – **oni**² *zam* onaj, *v. on*² – **onude** *pril* onuda – **opet/opeta** *pril* opet – **opraviti** (*se*) *svr* odjenuti (*se*), spremi (*se*) – **osebi** *pril* odjelito, za sebe, usp. *posebi* – **oskubsti** *svr* očupati, iščupati – **ostar** *prid* oštar, usp. *bridak* – **ostati** *svr* ostati – **ostaviti** *svr* ostaviti, napustiti – **ostaviti** *se* *svr* okaniti *se* – **osveta** *ž* osveta – **otac** (*Gjd* *otca/oca*) *m* otac – **otajan** *prid* tajan, skriven – **otiti** *svr* otići – **ov** *zam* ovaj – **ovako** *pril* ovako – **ovdi** *pril* ovdje

pak¹ *vez* pa – **pak**² *pril* potom – **paklen** *prid* **1.** paklen; *Ke li ti naglosti paklene dojdžoše*

(508); **2.** vražji; *Ča ste učinile, o duše paklene* (692) – **pamet** *m* **1.** razum, um, usp. *razum*; *U pamet i sarce tvoje još takoše?* (509); **2.** svijest; *Filomena zbudi svoju tanku pamet* (385) – **Pandijan** *m* osobno ime – **pas** *m* pas – **pasti** *svr* pasti – **pastirski** *prid* pastirski – **patarin** *m* lat nevjernik, usp. *nevernik*, *poganin* – **pečen** *prid* ispečen; *Sinka jedinoga pečena jidiše* (653) – **peći** *nesvr* peći – **peljati** *nesvr* voditi – **perje** *sr* perje – **pet** *br* pet – **petelin** *m* pijetao; u AR navedeno je malo potvrda – **pisati** *nesvr* pisati – **pismo** *sr* pismo, poruka, usp. *list* – **pišice** *pril* pješice – **pitati** *nesvr* pitati; tražiti – **piti** *nesvr* piti – **plać** *m* plać – **plakati** *nesvr* plakati – **plaćan** *prid* plaćan, uplakan – **plaća** *ž* plaća, nagrada – **platiti** *svr* platiti – **platiti se** *svr* naplatiti se; *Hoteć se tada njim za žalost platiti* (595) – **plemenit** *prid* plemenit – **plemenito** *pril* plemenito – **pljuvati** *nesvr* pljuvati – **po** *prij* po – **počati/početi** *svr* početi – **počinjati** *nesvr* počinjati – **podati** *svr* dati (podati za ženu, podati na znan'je, podati plaću) – **podnesti** *svr* podnijeti – **podoban** *prid* sličan; *Aj, kako s' podoban k Tereju hudomu* (548) – **podobno** *pril* dolično (biti podobno = dolikovati); *Sve ću t' učiniti ča bude podobno!* (33); – **podriti** *svr* izvući, potegnuti, izvaditi; *Pak podri bridak mać ki sobom jimiše* (310) – **podvignuti** *svr* podići – **poganin** *m* lat nevjernik, usp. *nevernik*, *patarin* – **pogarditi** *svr* **1.** nagrditi, unakaziti; *Sasvim pogarditi veliku nje lipost* (493); **2.** uvrijediti; *A on me pogardi i oca još moga* (584) – **pogarjen'je** *sr* unakaženje – **pogarjen** *prid* nagrđen, unakažen – **poglavit** *prid* glavni, vrhovni – **pogljedati** *svr* pogledati, usp. *pozriti* – **pogubiti** *svr* **1.** ubiti; *Zač mi jedinoga sinka pogubiste* (707); **2.** uništiti; *Ner si moje divstvo sramotno pogubil* (287); **3.** izgubiti; *A sad sam veselje ko godi sam jimil, / Sinko moj pridragi, s tobom san pogubil* (722–723) (pogubiti glavu = umrijeti, poginuti) – **pohoditi** *nesvr* posjetiti – **pojti** *svr* poći – **pokle** *vez* budući da, jer – **poklonjen'je** *sr* naklon – **pokoj** *m* pokoj, mir – **pokora** *ž* pokora – **pokriven** (*gl prid trp*), v. *pokriti* – **pokriti** *svr* pokriti, prekriti – **polača** *ž* palača – **poletiti** *svr* poletjeti – **pol** *m* polovica, dio; *Svite okol sebe razdri na dva poli* (686) – **poli** *prij* pokraj, uz – **politi** *svr* politički – **polivati** *nesvr* polijevati – **poljubiti** *svr* poljubiti – **pomilovati** *svr* poštediti, smilovati se – **pominati** *nesvr* spominjati – **pominjak** *m* spomen – **pomisлити** *svr* pomisliti – **pomnjiti** *nesvr* mariti – **pomoć** *ž* pomoć – **pomoći** *svr* pomoći – **pomore** (*3jd prez*), v. *pomoći* – **ponemoći** *svr* onemoćati, oboljeti, usp. *razboliti se* – **ponemore** (*3jd prez*), v. *ponemoći* – **ponesti** *svr* ponijeti – **popasti** *svr* uhvatiti – **poroditi** *svr* poroditi, roditi – **posebi** *pril* odjelito, zasebno, usp. *osebi* – **poslati** *svr* poslati – **postaviti** *svr* postaviti, staviti (postaviti jime = nazvati, imenovati) – **pošten** *prid* pošten – **pošten'je/poštenje** *sr* poštenje, čast – **poštovati** *nesvr* poštovati – **poteći** *svr* preplaviti *Hudomu Tereju jid sarce poteće* (301) – **potezati** *nesvr* povlačiti – **povarnuti se** *svr* vratiti se – **povesti** *svr* povesti – **povidati** *nesvr* govoriti, kazivati, usp. *govoriti*, *praviti* – **poviditi** *svr* ispričati – **povij** (*2jd imp*), v. *poviditi* – **pozdraviti** *svr* pozdraviti – **pozdraviti se** *svr* pozdraviti se, oprostiti se – **pozdravljen'je** *sr* pozdrav – **poznati** *svr* uvidjeti, spoznati, prepoznati – **pozor** *m* pogled; samo jedna potvrda u tekstu, prati je nesigurnost u tumačenju zapisa i značenja; graf. *profor*; moguće je također leksičko značenje 'lice' i 'obličje'; *Gljedaj njegov pozor, gledaj govoren'je* (551) – **pozriti** *svr* pogledati, usp. *pogljedati* – **požgati** *svr* spaliti – **poživiti** *nesvr* poživjeti – **praščati** *nesvr* praštati – **pravi** *prid odr* pravi, istinski (prava sestra) – **praviti** *svr/nesvr* **1.** reći, kazati; **2.**

govoriti, kazivati, usp. *govoriti, povidati* – **pravo pril** ravno, izravno – **predrag/pridrag** *prid* vrlo drag, mio, usp. *premil* – **prehiniti svr** prevariti, usp. *shiniti* – **preko/priko prij** preko (priko/preko volje = silom, usp. *volja*) – **prem ako vez** premda, iako, v. *akoprem* – **premil prid predrag**, usp. *predrag/pridrag* – **preneveran prid** nevjeran u najvećoj mogućoj mjeri; graf. *prenescerni* (tiskarska omaška) – **pretužan prid** vrlo tužan – **prez**, v. *brez/prez* – **pri pril** prije – **pribivati nesvr** prebivati, boraviti – **prićen'je sr** prijetnje, zastrašivanje – **prid/prida prij** pred, ispred – **pridrag**, v. *predrag/pridrag* – **pridrago pril** usrdno, ljubazno – **prihud prid** zao, vrlo opak, usp. *prizal* – **prija pril** prije, usp. *pri* – **prijati svr** 1. primiti (usp. *primiti*); 2. sklopiti (ruke); *Kralj prija kraljicu veselo i drago* (15); *Ditićak vapijaše prijamši ručice* (600) – **prijimati nesvr** primati, prihvaćati – **priko**, v. *preko/priko* – **priletiti svr** doletjeti – **prilika ž** slika – **prilip prid** prelijep, prekrasan – **primiti svr** primiti, usp. *prijati* – **priprava ž** priprava (o jelu) – **pripraviti svr** pripremiti, pripremiti – **priseći svr** prisegnuti – **prisnažno pril** vrlo snažno, brzo; *Da one obidvi prisnažno tecihu* (732) – **pristati svr** prestati – **pristupiti svr** pristupiti, prići – **priteći svr** doći žurno, dotrčati – **priti svr** prići, doći – **pritisnuti svr** pritisnuti – **pritići nesvr** prijetiti – **privezati svr** privezati, svezati – **privući svr** privući, dovući – **prizal prid** veoma zao, opak, usp. *prihud* – **prizloćudno pril** veoma zločesto, pakosno – **procip m** otvor (procip učiniti = otvoriti usta) – **proklet/prokljat prid** proklet; *O, zale, nečiste, proklete hudobe* (690); *O, duše nečisti, zali ter prokljati* (488) – **proliti svr** proliti – **prolivati nesvr** prolijevati (suze prolivati = plakati) – **Pronja/Pronje ž** osobno ime (Progne, Prokna); nismo posve sigurni u ispravnost čitanja toga imena, u jednoj rimi *Progne x iedine*, a ta bi rima bila pravilnija kad bismo ime čitali *Projna* (v. *Brojna* u zapisu usmenoknjiževne obrade: Pavletić 1894) – **Pronjin prid** Pronjin, Proknin – **proplakati svr** proplakati, zaplakati – **prošiti nesvr** 1. prošiti; *Proseći moliti još mnogo umično* (103); 2. moliti; *Hotij mi stvoriti ča te sada prosim* (61), usp. *moliti* – **prostiti svr** oprostiti – **proštiti svr** pročitati – **prudan prid** koristan – **pruditi nesvr** koristiti, usp. *rabiti* – **psica ž** pren opaka žena; *Tad mati, ne mati, psica, veruj mani* (610) – **psost ž** pogrdna riječ, psovka – **psovati nesvr** psovati, grditi – **ptica ž** ptica – **pučina ž** pučina, otvoreno more – **puls m** lat zapešće; nesigurno, graf. *puffi*, u AR mlade potvrde; *Još mu se gibahu u ručicah pulsi* (632) – **pust prid** pust – **pustinja ž** pustinja, pustina; *I kako u pustinji žalosna živiše* (393) – **pustiti svr** pustiti, otpustiti – **pušćati svr/nesvr** 1. pustiti; *Zato Filomenu hoti' mi pušćati* (80); 2. puštati; *Živu me ne pušćaj, čin' da me pogubiš* (299) – **put' m** 1. put, staza; 2. putovanje; 3. način (po ki / svaki / nijedan / taj put) – **put² ž** tijelo (ljudsko); *Nisam li ja meso i karv i put tvoja* (234)

rabiti nesvr koristiti, usp. *pruditi*; *Ajme, ča rabi plač, ča prudi činjen'je* (282) – **rada pril** rado, s veseljem – **radost ž** radost – **rana ž** rana – **raniti svr** raniti, ozlijediti – **ranjen prid** ranjen – **rasarditi se svr** rasrditi se, razljutiti se – **rasap m** nesreća; *Sarce moje nigdar ne će biti sito / Raspa i žalosti, to znaj stanovito* (522–523) – **raspa** (Gjd), v. *rasap* – **raspet prid** pren razapet – **rašćiniti svr** uništiti (divstvo raščiniti = oskvrnuti), usp. *pogubiti* 2. – **razbiti svr** razbiti, razvaliti – **razbojnik m** razbojnik, usp. *gusar* – **razboliti se svr** razboljeti se – **razčinjati se nesvr** raspadati se – **razdiliti svr** razdijeliti, odijeliti – **razdi-**

liti se svr rasti se, razdvojiti se, usp. *razlučiti se* – **razdriti** svr razderati – **razgljedati** nesvr razgledati, promatrati, pregledavati – **razlik** prid različit, raznolik – **razlučiti se** svr rasti se, usp. *razdiliti se* – **razpletan** prid raspletan – **raztezati** nesvr rastezati, razvlačiti – **razum** m razum, razboritost, usp. *pamet* 1. – **razumiti** svr razumjeti, shvatiti – **ražanj** m ražanj – **reći** svr reći – **red** m 1. red (po red = po redu); 2. crkveni red – **rič** ž 1. riječ; *Ter napokonju rič ku sasvim ne zusti* (620); 2. stvar; *Najdražu rič moju ku na svitu jimih!* (355), usp. *stvar* – **rizati** nesvr rezati – **roditi (se)** svr roditi (se) – **rojen** (gl prid trp), v. *roditi (se)* – **rojen'je** sr 1. srodstvo, rodbinska veza; *Za drago bližinstvo naše i rojen'je* (176), usp. *bližinstvo*; 2. potomstvo, porod; *Da svoje rojen'je za jid speče mati* (713) – **rota** ž obećanje, prisega; graf. *ror*, tiskarska pogreška; *Ali cić rot onih koje ti učini* (280) – **ručica** ž dem ručica – **ruka** ž ruka – **rukovati** nesvr prositi ruku, zaručivati – **rumen** prid rumen – **rus** prid crven – **ružica** ž ruža

s/z' *prij* s – **sad/sada** pril sad, sada – **sagrišiti** svr zgriješiti – **sakriven** prid sakriven, skriven, graf. *faKriuena*, v. *zakriven* – **sam** prid sam, bez ikoga – **sam/san** (1jd prez), v. *biti* – **samo** pril samo, jedino – **sarce/serce** sr srce – **sarčeno** pril srdačno – **sardit** prid srdit, gnjevan – **sardito** pril srdito, gnjevno – **sasvim** pril sasvim, posve, potpuno – **saznanje** sr spoznaja, znanje; graf. *lazzagne* – **sažgan'je** sr uništenje vatrom – *se*, v. *sebe* – **sebe** (G) zam sebe – **selo** sr selo – **serce**, v. *sarcel/serce* – **sesti** svr sjesti – **sestra** ž sestra – **sestrica** ž dem sestrice – **shiniti** svr prevariti, usp. *prehiniti* – **sid** prid sijed – **siditi** nesvr sjedjeti – **sidro** sr sidro – **sijaše** (3jd impf), v. *siditi* – **sila** ž 1. sila, nasilje (učiniti silu, usp. *silovati*); 2. nemilost – **silovati** nesvr silovati – **simo** pril ovamo – **simo-tamo** pril ovamo-onamo – **sin** m sin – **sinak** m hip sin – **sit** prid pren zadovoljan, pun – **skočiti** svr skočiti – **skončati** se svr umrijeti, nestati – **skrovit** prid skriven, prikriven; *superl najskrovit*, zanimljiva tvorba *superl* (*naj* + pozitiv, usp. AR, s. v. *naj* 3. a); *Tako ga privuče v mesto najskrovito* (604) – **skupa** pril zajedno – **skupiti** svr iskupiti – **sladak** prid pren 1. ugodan (o glasu); 2. lijep, zgodan, skladan (o perju), usp. *meden* – **slatko** pril pren ljupko, umiljato – **slava** ž slava – **slavan** prid pun slave, sjajan, uzvišen – **slavić** m slavuj – **slišiti** nesvr slušati – **slobod** ž sloboda (na slobod = na milost i nemilost) – **slovo** sr slovo; *Vidi da su slova ter jih poča štiti / U kih gorke riči jimi razumiti* (410–411) – **služba** ž počast, služba (*lat officium*), usp. *čast*; *Da se učini čast i služba Bakova* (437) – **smart** ž smrt – **smartan** prid smrtan – **smiti** svr smjeti – **smilovati se** svr smilovati se – **smiljen'je** sr samilost, sažaljenje, milosrđe (jimiti/nimiti smiljen'je = [ne] biti milosrdan) – **smočiti** svr smočiti – **spati** nesvr spavati – **speći** svr ispeći – **spisati** svr napisati – **spomenuti se** svr sjetiti se – **sprovod** m sprovod, pogreb – **spuniti** svr ispuniti – **sram** m sram, stid – **sramota** ž sramota – **sramotno** pril sramotno – **srića** ž sreća – **stati**¹ nesvr stajati, ostati na nekom mjestu – **stati**² nesvr boraviti, živjeti – **stati se** svr ustati se – **staklo** sr staklo – **stan'je** sr 1. stanje, prilike u kojima se tko nalazi; 2. zemlja, država, područje vladanja – **stano** sr pustinjačko prebivalište; imenica srednjega roda nije potvrđena u AR; *Izlize iz grada, jide u jedno stano* (446) – **stanovito** pril uistinu, doista – **star** prid star – **starac** m starac – **starost** ž starost – **staviti** svr staviti, postaviti, usp. *klasti, postaviti* – **stoga** pril zato – **stol** m stol – **strah** m strah – **strana** ž

strana – **strašno** *pril* strašno – **straža** *ž* straža – **strilica** *ž dem* strelica – **stvar** *ž* stvar, *usp. rič 2.* – **stvoriti** *svr* stvoriti, učiniti da što postane – **sumnja** *ž* sumnja – **sunašće** *sr dem* sunašće – **sunce** *sr* sunce – **suza** *ž* suza – **sužan** *prid* zaslužnjen, zarobljen – **sva** (*ž*), *v. vas* – **svak** *m* svak, sestrin muž – **svaki**¹ *zam* svatko; u neobičnom sintaktičkom odnosu *svaki...* *ka* (*ž*): *To svaki dobro zna ka se zove mati* (563) – **svaki**² *zam 1.* svaki, koji se odnosi na sve; *Pošten'je Tereju svako učiniše* (52); **2.** bilo koji, bilo kakav, ikakav; *Brez svake milosti livi bok mu rani* (611) – **svarha** *ž* kraj, svršetak, *usp. dospitak, konac, svaršen'je* – **svaršen'je** *sr* svršetak, kraj, *usp. dospitak, konac, svarha* – **svaršiti** *svr* svršiti, dovršiti – **svaršeno** *pril* savršeno – **sve** *pril* sve – **svet** *prid* svet – **svezati** *svr* svezati, sputati – **svila** *ž* svila – **svit** *m* svijet – **svita** *ž* ruho, odjeća – **svitlo** *sr* svjetlo (*dati na svitlo = objaviti*) – **svoj** *zam* svoj – **svude** *pril* svuda, posvuda

šćap *m* štap – **šćit** *m* štit – **štala** *ž* staja – **štiti** *nesvr* čitati

t', *v. ti¹/t'*, *v. ti²/t'* – **ta**, *v. taj/ta* – **tad/tada** *pril* tad, tada – **taj/ta** *zam* taj, *usp. ti²/t' – tajati* *nesvr* tajiti, skrivati – **taći** *svr* taknuti, dodirnuti – **tak/tako** *pril* tako – **taki** *prid* takav, *v. takov* – **takov** *prid* takav, *v. taki* – **tamo** *pril* tamo – **tanak** *prid* tanak – **tarpiti** *nesvr* trpiti – **tast** *m* tast, punac, ženin otac – **te** (GA), *v. ti¹ – te* (3mn prez), *v. htiti* – **teći¹** *nesvr* trčati – **teći²** *nesvr* teći, istjecati – **ter/tere** *vez* te, i, pa – **Tereo** *m* osobno ime – **tesan** *prid* tije-san, blizak – **ti¹/t'** *zam* ti – **ti²/t'** *zam* taj, *usp. taj/ta* – **tisuća** *ž* tisuća – **tisućkrat** *pril* tisuću-puta – **tja/tjah** *pril* dalje, sve do – **tkan'je/tkanje** *sr* tkanje – **tko/ko** *zam* tko, *v. ki² – tlo* *sr* tlo, zemlja – **to/toj** (*sr*), *v. taj/ta* – **tolik** (*mn* tolicu) *prid* tolik, *usp. tuki* – **toliko/tolikoj** *pril* toliko, *usp. tuko/tukoj* – **toti/totu** *pril* tu, ovdje, *usp. tu* – **trepetati** *nesvr* drhtati – **tu** *pril* tu, ovdje, *usp. toti/totu* – **tudje** *pril* odmah, u taj čas, najednom – **tuga** *ž* tuga, muka, žalost – **tugovati** *nesvr* tugovati – **tuki** *prid* tolik, *usp. tolik* – **tuko/tukoj** *pril* toliko, *usp. toliko/tolikoj* – **tužan** *prid* tužan, žalostan, jadan, *usp. dresel, žalostan* – **tužno** *pril* žalosno; *superl* najtužnije – **tvoj** *zam* tvoj

u *prij* u, *v. v/va* – **ubiti** *svr* ubiti – **ubiti se** *svr* ubiti se – **učiniti** *svr* učiniti – **ud** *m* ud, dio tijela – **ufan'je** *sr* povjerenje, pouzdanje – **ugodno** *pril* ugodno – **uhiliti** *svr* razočarati, ražalostiti – **uhititi** *svr* uhvatiti, ugrabiti – **ujistinu** *pril* uistinu, doista – **ukazati** *svr* pokazati – **ulisti** *svr* ući – **uljudan** *prid* krasan, lijep – **umiti** *nesvr* umjeti – **umiće** *pril* spretno, vješto, *v. umično* – **umično** *pril* spretno, vješto, *v. umiče* – **umoriti** *svr* umoriti, ubiti – **umriti** *svr* umrijeti – **unesti** *svr* odvući, odnijeti, ugrabiti, zgrabiti – **unuk** *m* unuk – **upustiti** *svr* dopustiti, omogućiti – **urizan** (*gl prid trp*) odrezan – **urizati** *svr* odrezati – **usnuti** *svr* usnuti – **ustarpljen'je** *sr* strpljenje – **ustati** *svr* ustati – **utišen'je** *sr* utjeha – **uzdahnuti** *svr* uzdahnuti – **uzdihati** *nesvr* uzdisati, *v. uzdisati* – **uzdisati** *nesvr* uzdisati, *v. uzdihati* – **uza** *ž* pren uza, pritvor, zatvor – **uziti** *svr* uzići – **uzrok** *m* uzrok

v/va *prij* u, *v. u* – **van¹** *prij* izvan – **van²/vani** *pril* vani – **vanka** *pril* izvan, *v. van²/vani* – **vapiti** *nesvr* vapiti, zazivati, zvati jaučući – **varći/verći** *svr 1.* baciti; **2.** staviti, metnuti

– **vas**¹ v. vi – **vas**² zam sav – **važ** zam vaš – **vavik pril** uvijek, usp. *vazda* – **vazam/vazamši** (*gl pril proš*), v. *vazeti* – **vazda pril** uvijek, usp. *vavik* – **vazeti svr** uzeti – **večera** ž večera (zvati na večeru, na večeru sestri) – **večerati nesvr** večerati – **već/veće pril** više, još više – **većkrat pril** više puta, često – **vele pril** mnogo, vrlo, veoma, jako – **veli prid** velik, v. *velik* – **velik prid** velik, v. *veli* – ***veliti** (*ljd prez velim*) svr kazati, reći – **venuti nesvr** venuti – **vera/vira** ž vjera – **veran prid** vjeran, odan, *superl* najverniji – **verći**, v. *varći/verći* – **verovati nesvr** vjerovati – **vesel prid** veseo, sretan, zadovoljan, usp. *kuntent* – **veseliti se nesvr** veseliti se – **vesel'je/veselje sr** veselje, radost, sreća; graf. *uetselie, ueffeglie, ueffseglie* – **veselo pril** veselo – **vezati nesvr** vezati – **vi zam vi** – **viditi**¹ svr **1.** ugledati, spaziti; **2.** pogledati; **3.** shvatiti, uvidjeti **4. pren** posjetiti – **viditi**² (*ljd prez vim*) nesvr znati – **vira**, v. *vera/vira* – **vitez m** junak, vojnik – **vladika** ž ugledna gospoda; *Vitezi dovolje ter vladik odpravi* (10) – **vlasi m mn** vlas, kosa – **voditi nesvr** voditi – **vojaše** (*3jd impf*), v. *voditi* – **volja** ž volja (dobre volje = rado, zle volje = nerado; priko/preko volje = silom) – **'vom** (*ljd m*), v. *ov* – **voziti nesvr** voziti, upravljati (brodom) – **vrata sr plit** vrata – **vred/vreda pril** odmah, brzo – **vridnost** ž vrijednost (svita od vridnosti = skupocjeno ruho) – **vrime sr** vrijeme – **vruč prid** vruć, vreo – **vući nesvr** vući – **vuk m** vuk

z¹, v. *s/z*¹ – **z**², v. *iz/z*² – **za prij** za – **zabiti svr** zaboraviti; *Da ti, Filomena, otca ne zabudi* (185) – **zabran prid** izabran – **zacića prij** zbog, v. *cić/cića* – **zač**¹ pril zašto – **zač**² vez jer, budući da, v. *začbo* – **začbo** vez jer, budući da, v. *zač*², *jur/jure*, *jerbo* – **Zadar m** Zadar – **zadovoljno pril** zadovoljno, sretno – **zagubiti svr** pogubiti (životom zagubiti = ubiti, pogubiti); *Tereja životom sasvim zagubiti* (525) – **zajti svr** poći; *Ako vred ne budu moći doma zajti* (87) – **zaklinjati nesvr** zaklinjati, preklinjati – **zakon m** običaj; *Obnoć tere onda zakon tako biše* (444) – **zakriti svr** zatajiti, graf. *zachriti* – **zakriven prid** skriven, v. *sakriven* – **zal prid** zao, *superl* najgori (zle volje = nerado, usp. *volja*) – **zamiriti se svr** zamjeriti se – **zapovidati nesvr** zapovijedati – **zatajati svr** zatajiti – **zatarti svr** zatrti – **zato pril** zato – **zatvoriti svr** zatvoriti – **zavapiti svr** zavapiti, zajaukati – **zavit** (*gl prid trp*), v. *zaviti* – **zaviti svr** zaviti, zamotati, smotati – **zbogom pril** zbogom – **zbuditi svr** probuditi – **zemlja** ž **1.** zemlja, tlo; **2.** država; graf. 1672. *zēglie*, 1702. *zenglie* (1) – **zet m** zet, kćerin muž – **zetov prid** zetov – **zgoditi se svr** dogoditi se – **zgore pril** gore; *Kako kad sumašce žarko zgore zide* (65) – **zgubiti svr** izgubiti – **ziti svr** uspeti se, uzići, popeti se – **zlamen'je sr** znak, biljeg; *Zato mu na glavi zlamen'je staviše* (758) – **zlat prid** zlatan, v. *zlatan* – **zlatan prid** zlatan, v. *zlat* – **zlato sr** zlato – **zlo**¹ sr zlo – **zlo**² pril zlo, *komp gore*, *superl* najgore – **zloća** ž zloća, pakost, opačina, usp. *hudoba* – **zloćudno pril** zloćudo, pakosno – **znati**¹ nesvr znati – **znati**² svr saznati; *Da se njega hudo dilo bude znati* (303) – **znan'je sr** znanje (podati na znan'je = obavijestiti, upoznati koga s čim) – **zneti svr** **1.** izvaditi (oči zneti van = iskopati oči); **2.** izbaviti, osloboditi – **zora** ž zora – **zoriti nesvr** motriti – **zustiti svr** izustiti, izreći – **zvati**¹ nesvr **1.** zvati; **2.** nazivati – **zvati**² nesvr zazivati; *Li majku zoviše željno dite mrući* (619) – **zvati se nesvr** nazivati se – **zvир** (*Dmn* *zviram*) ž zvijer – **zvizda** ž zvijezda

žalost ž žalost, tuga – **žalostan** *prid* tužan, jadan, usp. *dresel, tužan, željan* – **žalovati** *nesvr* žaliti – **žarki** *prid odr* žarki – **želiti** *nesvr* željeti – **želja** ž želja – **željan** *prid* tužan, žalostan; *Fazanom stvoriše željnoga kraljića* (766), usp. *dresel, tužan, žalostan* – **željno** *pril* tužno, žalosno; *Željno uzdišući gorkimi tugami* (225) – **žena** ž žena – **ženiti se** *nesvr* ženiti se – **živ** *prid* živ – **živiti** *nesvr* živjeti; *Ne čin' starost moju živiti s tugami* (175) – **život** *m* život – ***živsti** *nesvr* živjeti; *I tako živući, kada hoti srića* (19)

Zaključak

Sedamnaesto stoljeće ne obiluje tekstovima koji su napisani čakavskim književnim jezikom, pa se *Historija od Filomene* nameće kao jedan od važnih izvora za istraživanje kontinuiteta toga hrvatskoga književnojezičnoga tipa. Iako ga spominju neke književno-povijesne panorame, fra Ivanova obrada stare priče u 786 dvanaesteraca nije objavljena suvremenom hrvatskom latinicom¹⁹, a nije bila ni izvorom za izradu Akademijina rječnika i drugih jezičnopovijesnih prikaza.

U *Historiji od Filomene* nismo otkrili značajke koje već nisu uočene u jeziku starijih čakavskih tekstova, iako smo očekivali više štokavskih jezičnih crta, kao u ranijega Budinića i Barakovića te kasnijega Kuhačevića. Upravo je to dio iznenađenja. Rječnik predočuje upotrebu i odnos bliskoznačnih/istoznačnih leksema te dubletnih oblika. *Historija od Filomene* ujedno pokazuje jezičnu vitalnost i konzervativnost, čuvanje kontinuiteta čakavskoga književnoga jezika u drugoj polovici XVII. stoljeća.

Literatura

- AR = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880–1976), JAZU, I–XXIII, Zagreb.
- Berić, D. (1956) Još o Zadraniu Karnarutiću, *Iz književne prošlosti Dalmacije*, Biblioteka Suvremenih pisaca, 7, 27–33, Split.
- Bogdanović, D. (1928) Fra Ivana od Zadra “Historija od Filomene”, *Nastavni vjesnik*, XXXVII, sv. 2, 56–69; sv. 3, 89–93.
- Brozović, D. (1979) O Barakovićevu jeziku u zadarskom književnom krugu, *Zadarska revija*, posebno izdanje: Jurju Barakoviću o tristopedesetoj obljetnici smrti, 23–37.
- Fancev, F. (1937) Tri priloga za povijest hrvatske književnosti, *Nastavni vjesnik*, XLV, sv. 4–6, 74–75.
- Finka, B. (1971) Čakavsko narječje, *Čaklavska rič*, god. I, br. 1, 11–71.
- Hudeček, L. (1991) Posvojna funkcija genitiva ličnih zamjenica za 3. lice u hrvatskom književnom jeziku do kraja 18. stoljeća, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 17, 27–46.

¹⁹ Nadamo se da će uskoro biti objavljena transkripcija na temelju koje je u ovom prilogu izvršena jezična analiza i leksikografska obrada teksta.

- Hudeček, L. (2001) Glagoli govorenja i mišljenja u hrvatskome čakavskom književnom jeziku do 17. stoljeća – strani sintaktički utjecaji, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 27, 95–112.
- Ivšić, S. (1970) *Slavenska poredbena gramatika*, priredili Josip Vrana i Radoslav Katičić, Zagreb.
- Jurišić, B. (1944) *Nacrt hrvatske slovnice, I, Glasovi i oblici u poviestnom razvoju*, Zagreb. [Pretisak: Matica hrvatska, 1992.]
- Kapetanović, A. (2001) Jezik Karnarutićeva spjeva o babilonskim ljubavnicima, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 27, 133–144.
- Kukuljević Sakcinski, I. (1860) *Bibliografija Hrvatska, Dio prvi: Tiskane knjige*, Brzotiskom Dragutina Albrechta, Zagreb.
- Lisac, J. (1979) Refleksi jata u jeziku J. Barakovića u usporedbi s jezikom P. Zoranića, *Zadarska revija*, posebno izdanje: Jurju Barakoviću o tristopedesetoj obljetnici smrti, 39–59.
- Lisac, J. (1999) Jezično stanje zadarskoga područja, *Hrvatski govori, filolozi, pisci*, Mala knjižnica Matice hrvatske, novi niz: kolo IX, knjiga 52, 67–78, Zagreb.
- Malić, D. (1972) *Jezik najstarije hrvatske pjesmarice*, Znanstvena biblioteka HRD-a, 1, Zagreb.
- Malić, D. (1977) “Red i zakon” zadarskih dominikanki iz 1345. godine (prikaz jezika najstarijega hrvatskog latiničkog spomenika), *Rasprave Instituta za jezik*, 3, 59–128. [Ponovno objavljeno u: *Na izvorima hrvatskoga jezika* (2002) 298–381, Zagreb.]
- Malić, D. (1997) *Žića svetih otaca, Hrvatska srednjovjekovna proza*, Hrvatska jezična baština, 1, Zagreb.
- Maretić, T. (1889) Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima, *Djela JAZU*, 9, Zagreb.
- Mihojević, J. (prir.) (1994) *Bogorodica u hrvatskom pjesništvu: od 13. stoljeća do kraja 19. stoljeća*, Zagreb.
- Moguš, M. (2001) *Rječnik Marulićeve Judite*, Rječnici hrvatskoga jezika, Zagreb.
- Pavletić, K. (1894) Grčka priča o Prokni i Filomeli kod Hrvata, *Vienac*, XXVI, br. 20, 320–323; br. 21, 333–335; br. 22, 349–351; br. 23, 362–66.
- Petrovskij, I. M. (1900) Der Philomelamythus in der kroat. Volksdichtung, *Archiv für slavische Philologie*, sv. 22, 608–612.
- Šafařík, P. J. (1865) *Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur*, Prag.
- Švelec, F. (1974) Hrvatska književnost XVII. stoljeća, *Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 3: *Od renesanse do prosvjetiteljstva* (s M. Franičevićem i R. Bogišićem), Zagreb.
- Švelec, F. (1987) *Povijesni pregled književnosti Zadra pod mletačkom upravom, Posebni otisak iz “Prošlosti Zadra” III: Zadar pod mletačkom upravom* (s T. Raukarom, I. Petriciolijem i Š. Peričićem), Zadar.
- Urlić, Š. (1907) Ivan Tanzlinger Zanotti i njegove pjesme, *Građa za povijest književnosti hrvatske*, VII, 51–54.

- Vončina, J. (1977) Neke osobine Zoranićeva stila, *Analize starih hrvatskih pisaca*, 151–160, Čakavski sabor, Split.
- Vončina, J. (1987) Recepcija književne baštine, *Dani hvarskog kazališta: Hanibal Lucić*, knj. XIII, 5–41, Književni krug, Split.
- Vončina, J. (1988) O temeljima Zoranićeva književnog jezika, v. Zoranić, P. 1988, 31–58.
- Zečević, D. (1978) Pučki književni fenomen, *Povijest hrv. književnosti*, knjiga I: *Usmena i pučka književnost* (zajedno s M. B. Stulli), Zagreb.

Vrela

- Baraković, J. (2000) *Vila Slovinka*, Švelec F. (prir.) Stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb.
- Budinić, Š. (1583/1) *Summa nauka christianskoga...*, pri Dominiku Baži, Rim. [Latinica.]
- Budinić, Š. (1583/2) *Summa nauka hristianskoga...*, pri Dominiku Baži. Rim. [Transliterirano, ćirilica.]
- Budinić, Š. (2002) *Pokorni i mnogi ini psalmi Davidovi*, v. Zoranić, P., Karnarutić, B., Budinić, Š. (2002) 343–422.
- HISTORIA OD FILOMENE Hchiere Chraglia Pandiana*, A dana na sfitlo pò FRA IVANV OD ZADRA Reda Male Bratie SVETOGA FRANCISCA, Pri Bartolu Occhi Knigaru, Na Riui Schiauonfchoi Pod Slameniu S. Dominica, V BNECICH, M. DC[C]. II.
- HISTORIA OD FILOMENE Hchiere Chraglia Pandiana*, A dana na sfitlo pò FRA IVANV OD ZADRA Reda Male Bratie SVETOGA FRANCISCA, Apreffo Francefco Brogiollo, IN VENETIA, M.DC. LXXII.
- Karnarutić, B. (2002) *Vazetje Sigeta grada / Izvarsita ljubav i napokom nemila i nesrićna smart Pirama i Tižbe*, v. Zoranić, P., Karnautić, B., Budinić, Š. (2002) 225–308.
- Lucić, H. (1968) Skladanja izvarsnih pisan razlicih, u: Hanibal Lucić / Petar Hektorović, *Skladanja izvarsnih pisan razlicih / Ribanje i ribarsko prigovaranje i razlike stvari ine*, Franičević, M. (prir.) Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 7, 25–148, Zagreb.
- Marulić, M. (1998) *Judita s pretiskom drugog izdanja iz 1522.*, Moguš, M. (prir. i protumačio) Vončina, J. (pogovor) Biblioteka Parnas, niz Književnost, Zagreb.
- Ovidije Nazon, P. (1907) *Metamorfoze*, Maretić, T. (prev.) Prievodi grčkih i rimskih klasika, sv. 18, Zagreb.
- Pasije* (1998) *Pasije*, Batušić, N. i Kapetanović, A. (prir.) Zagreb.
- Vinodolski zakon 1288. Faksimil / diplomatičko izdanje / kritički tekst / tumačenje / rječnik* (1988) Bratulić, J. (prir.) Zagreb.
- Zadarski...* (1894) *Zadarski i Račinin lekcionar*, Rešetar, M. (za štampu prir.) *Djela JAZU*, XIII, Zagreb.

- Zoranić, P. (1988) *Planine*, Švelec, F. i Vončina, J. (za tisak prir. i uvodne rasprave napisali) Stari pisci hrvatski, knj. 41, Zagreb.
- Zoranić, P., (2002) *Planine*, v. Zoranić, P., Karnarutić, B., Budinić, Š. (2002) 49–193.
- Zoranić, P., Karnarutić, B., Budinić, Š. (2002) *Planine / Djela / Izabrana djela*, Švelec, F. (prir.) Stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb.
- Žića svetih otaca*, v. Malić, D. (1997).

LINGUISTIC CHARACTERISTICS AND LEXICOGRAPHICAL PROCESSING OF FRA IVAN'S *PHILOMENA* FROM THE 17TH CENTURY

Summary

This appendix focuses on the Croatian adaptation of the ancient tale of Philomena, Fra Ivan's "Historija od Filomene". The introduction emphasizes the unsolved issues of the authorship of the text and the chronology of the editions. Subsequently, we provide information on the orthography of the 1672 edition, we state the most important linguistic characteristics on the phonological and grammatical level and we append a dictionary made through the concordance of the phonological transcription of the text.

Ključne riječi: fra Ivan od Zadra, *Historija od Filomene*, čakavski književni jezik XVII. stoljeća, leksikografska obrada

Key words: fra Ivan of Zadar, *Historija od Filomene*, Chakavian literary language of the 17th century, lexicographical processing